

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
Правни факултет у Нишу

**Организација и делатност Безбедносно-
информативне агенције**

(Мастер рад)

Ментор:
Др Дејан Вучетић

Студент:
Јелена Ђорђевић, М005/15- УП

НИШ, 2016.

Садржај

1.	УВОД	2
2.	ПРАВНИ ОСНОВИ УРЕЂЕЊА БЕЗБЕДНОСТИ	4
3.	МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНЕ ОСНОВЕ СИСТЕМА БЕЗБЕДНОСТИ.....	5
4.	ИСТОРИЈАТ СИСТЕМА БЕЗБЕДНОСТИ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	7
4.1	Средњовековна Србија	7
4.2	Од Првог српског устанка 1804. године до образовања Одељења за поверљиве полицијске послове 1899. године.....	8
4.3	Од образовања Одељења за поверљиве полицијске послове 1899. године до краја Првог светског рата 1918. године.	10
4.4	Период између два светска рата (1918-1941).....	11
4.5	Други светски рат (1941-1945.).....	13
4.6	Период од 1945. до 2002. године	13
5.	СЛУЖБЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	16
5.1	Савет за националну безбедност.....	16
5.2	Канцеларија Савеша за националну безбедност и заштиту тајних података	18
5.3	Биро за координацију.....	19
5.4	Војно-безбедносна агенција (ВБА).....	20
5.5	Војно-обавештајна агенција (ВОА).....	21
5.6	Безбедносно-информативна агенција.....	22
6.	ДЕЛАТНОСТ БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ	23
6.1	Начин обављања делатности у Безбедносно-информативној Агенцији	23
6.2	Овлашћења на основу Закона о полицији.....	29
6.3	Овлашћења на основу Законика о кривичном поступку (ЗКП).....	29
7.	ОРГАНИЗАЦИЈА БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ	31
7.1	Организациона структура.....	33
8.	НАДЗОР НАД РАДОМ БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ.....	34
8.1	Извештавање Владе	35
8.2	Извештавање Савета за националну безбедност	35
9.	ПРИПАДНИЦИ БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ	36
9.1	Профил припадника	37
9.2	Дисциплинска одговорност припадника безбедносно-информативне агенције	39
10.	ОСНОВНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	43
10.1	Организовани криминал	44
10.1.1	Промет дрога.....	46
10.1.2	Промет оружја	46
10.1.3	Лажни азиланти - економски емигранти	47
10.2	Тероризам	47
10.2.1	Начин испољавања, видови и врсте тероризма	49

10.2.2	Исламска Држава као највећа терористичка претња данас	51
10.2.3	Злочини и кршење људских права од стране ИСИЛ.....	54
10.2.4	Исламска држава и Србија.....	54
10.3	Секте.....	55
10.3.1	Деструктивне секте као носиоци угрожавања безбедности државе (друштва)	56
10.3.2	Деструктивне секте и обавештајна делатност	57
10.3.3	Деструктивне секте и тероризам	60
11.	ЗАКЉУЧАК.....	61
12.	ЛИТЕРАУТРА	63

1. УВОД

Безбедност треба схватити као услов опстанка и развоја (државе, друштва, нације, људи и живог света на планети). Она сама по себи ништа не ствара (нарочито не материјална добра), већ само омогућава живот, здравље, слободу па и стварање материјалних добара.

Свака савремена држава настоји да правно уреди све облике друштвених односа, па тако и област безбедности као област друштвених односа у којој се на специфичан начин испољавају и други (различити) облици друштвених односа. Правно уређивање ове области је од посебног интереса за сваку државу. Ово зато што све државе користе право за остваривање властитих виталних и других интереса због којих правом обезбеђују ограничавање или сузбијање оних делатности којима се угрожавају њени интереси. Класични и витални интерес сваке државе свакако је безбедност те државе и њених грађана. Дакле, само функционисање система безбедности нераскидиво је везано са државним и друштвеним интересима дефинисаним и санкционисаним правом, са крајњим и трајно прокламованим циљем да се тим системом (безбедности) очува безбедност државе која успоставља систем.

Исто тако, правно уређивање друштвених односа везаних за безбедност земље основна је претпоставка за успешно организовање и функционисање система безбедности, у смислу да се право у том случају јавља као основа (претпоставка) ефикасности тог система, али и као граница деловања тог система (безбедности).

Понашање људи по правним нормама је њихова дужност, али се оно јавља и као елемент сигурности и заштићеног положаја разних субјеката, група и појединаца. С тим у вези, правно уређивање безбедносне материје је услов да носиоци послова безбедности остварују своју улогу у целини система безбедности, а тиме и правног система.

Национална безбедност је појам који се чешће него други појмови тумачи у литератури. Под њим се подразумева жељено стање заштићености државе које се постиже елиминисањем претњи и ризика по виталне вредности државе. Она подразумева стање у којој држава сматра да јој не прети војни напад, политички притисак или економско угрожавање споља као ни екстремни политички, економски, идеолошки, верски или културни напад изнутра те држава може несметано да се развија сама или у заједници с другим државама. За остваривање националне безбедности неопходна су два услова:

1. Државни циљ, који подразумева националне вредности изражене у највишим документима државе (Уставу) односно у стратегији националне безбедности и
2. Структура елемената, снага, активности и функција усмерених ка остваривању главног циља (стратегиија националне безбедности).

Из наведеног се види да је стратегија националне безбедности услов, основ, усмеравајући и корективни документ једне државе (друштва) настао као израз уважавања општеприхваћених стандарда безбедносног организовања савремених држава.

Стратегија националне безбедности је уједно и порука другим међународним и унутрашњим чиниоцима шта држава сврстава у своје виталне вредности неопходне за опстанак, раст и развој, а које ће бранити својом укупном моћи, чији је систем безбедности најзначајнији део.¹

Систем безбедности је облик организовања и функционисања државе и друштва у спровођењу мера и радњи на превентивном и репресивном плану који се предузимају ради очувања виталних вредности једног друштва од свих извора и облика угрожавања.²

Систем безбедности се може одредити и као организовани друштвени систем преко којег друштво организује функцију заштите својих виталних вредности ради општег напретка и развита друштва.³

Систем безбедности се може одредити двојачко: као начин организовања друштва за заштиту од свих извора и облика угрожавања и као начин заштите основних друштвених вредности. Основна функција система безбедности јесте превентивна, да својим постојањем и знањем да постоји представља инструмент одвраћања непријатељске и друге криминалне делатности организација, група или појединаца. Ако до непожељне активности дође, систем мора да реагује репресивно - отклањањем узрока опасности и елиминисањем њихових носилаца на правно дозвољен начин.⁴

¹ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 299-311.

² Љ. Стајић, С. Мијалковић, С. Станаревић, *Безбедносна култура*, Драганић, Београд, 2005, стр. 141.

³ Д. Симић, *Наука о безбедности*, Београд, 2001, стр. 15-25.

⁴ З. Кековић, *Системи безбедности*, Београд, 2011, стр. 86-88.

І ДЕО

2. ПРАВНИ ОСНОВИ УРЕЂЕЊА БЕЗБЕДНОСТИ

Држава доноси правне прописе и одређује норме понашања, али је она и та која се преко својих органа стара да се они поштују у складу са тим прописима, односно са потребама безбедности земље. Основ уређивања односа у области безбедности у свакој земљи, па и нашој, јесу начела изражена у највишем уставном акту. Из овога се може закључити да понашање свих грађана и државних органа, као и делатност органа безбедности, морају бити усаглашени са начелима и принципима садржаним у том правном акту. Када су правила о вршењу државне власти тако постављена правом и када се гаранција за вршење те власти налази првенствено у уставном акту, законима и другим прописима, донетим на основу и у складу са њим, онда се каже да је држава организована на начелима правне државе. У тим оквирима у правној држави и сила треба да је у служби права. Ако је обратно, тј. да је право у служби силе, не може се говорити о правној држави. Систем безбедности у остваривању своје функције значајан је елемент правне државе на тај начин што представља субјект одговоран да се свако непоштовање права спречи, без обзира на то од ког носиоца угрожавања долази. У суштини, систем безбедности се и успоставља ради онемогућавања противправности.

Ради потпуног сагледавања проблема остваривања функције безбедности, у складу са уставним принципима, неопходно је поћи и од правног регулисања делатности и одговорности органа који остварују безбедносну функцију. Ту се, пре свега, мисли на законе којима се, у складу са уставом, утврђују делокруг и надлежности органа безбедности. Мисли се на законе којима се оснивају органи безбедности, одређује њихова делатност, контрола рада, руковођење, одговорност, надлежност и слично. Затим, прописи којима се утврђује њихова организација и којима се регулишу сва остала општа и друга питања (финансије, опрема и сл.).⁵

⁵ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 299, 300.

3. МЕЂУНАРОДНО-ПРАВНЕ ОСНОВЕ СИСТЕМА БЕЗБЕДНОСТИ

Проблем спољне безбедности земаља, односно стање њихове угрожености, може се посматрати и са становишта припадности те земље организованог међународног заједници, односно положаја и утицаја те земље у тој заједници. Приступањем Уједињеним нацијама савремене државе су постале свесне да се одричу дела свог суверенитета у унутрашњим и међународним поступањима због свог, али и због међународног мира. Ограничавање суверенитета сразмерно је власти међународне заједнице на пољу безбедности, чиме се доприноси очувању успостављене међународне безбедности. Државе на тај начин, осим међусобне (билатералне), остварују сарадњу и преко организованог међународног механизма чиме је свакој земљи признато једнако право на одбрану и заштиту свог друштва.⁶

Повеља Уједињених нација у члану 1 прокламује начела о међусобним односима држава, у складу са основним циљевима те организације: „Одржавање међународног мира и безбедности и у ту сврху: предузимање ефикасних колективних мера ради спречавања и отклањања претњи миру и сузбијање аката агресије или других повреда мира, као и постизање мирним средствима, а у складу с начелима права и међународног права, сређивања или решавања међународних спорова или ситуација које би могле довести до повреде мира”.⁷

Данас смо сведоци да тај успостављени систем колективне безбедности није могао сам (по сили система) потпуно да уреди односе међу државама, нити односе влада појединих држава према грађанству на њиховој територији, мада су и ту учињени значајни помаци у односу на раније периоде. Уједињене нације, а посебно њихова Генерална скупштина, осим Повеље, донеле су низ других, исто тако важних, докумената, којима се настојало да се уреде наведени односи не само унутар међународне заједнице него и унутар земаља чланица. У том смислу, свакако, један од значајнијих докумената представља Општа декларација о правима човека. Она се сматра и једним од најзначајнијих докумената прошлог века, јер се њеним усвајањем први пут питање људских права и слобода извлачи и уређује изван апсолутне суверености државе, односно унутрашњих правних докумената.

⁶ Др Љубомир Стајић, „Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава“, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 301-304.

⁷ Члан 1, тачка 1 Повеље УН

Колики је значај посвећен проблему људских права и слобода (а за многе земље је то значило и проблем њихове унутрашње стабилности и мира) говори и податак да од 30 уводних чланова чак 18 уређује грађанска и политичка, а 6 економска, социјална и културна права људи. Уз грађанска и политичка права као основ наводе се право на живот, слободу и безбедност из којих се касније изводе сва друга права. Од основних права која се даље изводе из набројаних у Декларацији, наводи се да: нико не сме бити подвргнут мучењу или свирепом, нечовечном или понижавајућем поступку или казни; свако има право да свуда буде признат као правни субјект; сви су пред законом једнаки и имају право да их закон једнако штити, без било каквих разлика; нико не сме бити изложен произвољном мешању у приватни живот, породицу, стан или преписку, нити нападима на част и углед; право учешћа у власти и слично.

Осим та два документа за међународно правне основе система безбедности свакако су значајна и друга документа и конвенције којима се дефинише понашање лица одговорних за примену закона. Тако на пример, постоје (било као засебни документи било као делови неких докумената):

1. Париска повеља за нову Европу (1990) са посебним делом који се односи на безбедност;
2. Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих норми или поступака, криминалних радњи и жртвама злоупотребе власти;
3. Основна начела везана за независност судства;
4. Скуп минималних правила о поступању са затвореницима.⁸

Треба рећи да, без обзира на наведена документа, пракса понашања земаља чланица, нарочито великих сила, није увек давала жељене резултате у вези са истим правима за све, јер су неке сталне чланице Савета безбедности својим правом вета и различитим тумачењем често и саме нарушавале међународно постављене норме система колективне безбедности и људских права и слобода.

Може се рећи да је проблем спољне безбедности наше земље уско повезан са проблемом европске и светске безбедности у смислу да, ако је европска и светска безбедност на вишем степену, и могућност спољне угрожености наше земље је мања.

⁸ Видети опширније: Р. Радуловић, *Људска права и демократија*, Дневник, Нови Сад, 1993.

Међутим, многобројни ратови и други акти агресије, као и последњи догађаји са распадом бивше СФРЈ и агресијом НАТО снага на СРЈ, показују да се проблем безбедности међународне заједнице не може решавати без нових момената и решења у сарадњи међу државама у којима се искључује право јачег и примена различитих аршина и тумачења стварности. У супротном, остаје отворено питање не само ефикасности међународног позитивног права и система безбедности већ се отвара и питање у којој мери међународна заједница уопште може доследно и једнако према свима да примени важеће међународно право и непристрасно да управља међународним системом колективне безбедности.⁹

4. ИСТОРИЈАТ СИСТЕМА БЕЗБЕДНОСТИ НА ПРОСТОРУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

4.1 Средњевековна Србија

Државно устројство средњевековне Србије било је регулисано обичајним законима, хрисовуљама (повељама), као и преводима византијских грађанских и црквених закона. Прве познате писане повеље српске средњевековне државе датирају из XII века. Најпознатији писани извор који се односи на развој безбедносно-обавештајних структура на територији средњевековне Србије датира из периода владавине цара Стефана Душана Немањића (око 1308. до 1355. године). Тада је усвојен "Закон благовернога цара Стефана", тзв. Душанов законик, као најзначајнији правни акт тог времена, који има важно место у историјском развоју српског права, организацији државе и регулисању друштвених односа.

Први део овог законика (до 135. члана) донет је на државном сабору у Скопљу, на Спасовдан 21. маја 1349. године. Други део (до 201. члана) кодификован је на државном сабору у Серу 1354. године, у облику новела.

Према Душановом законнику, један од главних носилаца послова који би се данас могли поистоветити са полицијским и безбедносно-обавештајним пословима био је кефалија (ћефалија, кепалија). Кефалија је био градски поглавар, управник жупе и кнез у граду, а обављао је војне и цивилне послове. Са својим помоћницима, одржавао је

⁹Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 304.

ред и поредак, обезбеђивао поштовање закона, издавао наредбе у вези са одржавањем реда, принудно извршавао судске одлуке, постављао страже на путевима у циљу безбедности путника, штитио имовину, водио истраге и утврђивао чињенично стање, хапсио и затварао осумњичене у циљу њихове предаје суду, а понекад их и лично кажњавао. За све прекршаје којима се нарушава успостављени поредак и ремети мир, кефалија је имао право да изриче казне.

У оквиру војних и мешовитих војно-полицијских надлежности, кефалија се старао о одржавању градских утврђења, а у случају ратне опасности одређивао је општу обавезу за све житеље – обавезу чувања, стражарења у градовима и на друмовима ("градобљуденије"), која је неспорно била једна од значајнијих одбрамбених и безбедносних мера.

У време цара Душана постојао је развијен систем обавештајног деловања, у првом реду преко властеле у пограничним областима (властелини крајишници), али и преко ухода (уходе су одиграле пресудну улогу у бици на Велбужду 1330. године и детаљно су испитале распоред снага турске војске у Косовском боју 1389. године). У то време, велики значај придаван је и борби против непријатељских ухода (контрашпијунажи).¹⁰

4.2 Од Првог српског устанка 1804. године до образовања Одељења за поверљиве полицијске послове 1899. године

У току Првог српског устанка (1804-1813.), цивилна безбедносно-обавештајна делатност није била посебно институционално организована, а обављала се у склопу војно-управне службе устаничке Србије.

Одржавање поретка устаничке власти састојало се у спречавању напада на органе власти, физичком обезбеђивању Правитељствујушчег совјета, Карађорђа и појединих истакнутих старешина, смиривању унутрашњих буна и немира.

Сузбијање шпијунаже у корист Турске и других земаља (Аустрије, Русије и једно време Француске) представљало је далеко већи изазов за војне и полицијске органе устаничке државе. На мети устаничких власти били су убачени турски шпијуни и Срби који су Турцима достављали информације.

Правитељствујушчи совјет је 1808. године издао наредбу да се из Београда и других градова Србије превентивно протерају сва "празноодајућа" лица која би могла да се баве шпијунажом у корист непријатеља, док су према Уредби из 1809. године полицијске и судске власти имале да "особито пазе на зле људе као на аидуке, шпионе

¹⁰ БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/istorijat/index.html> >, приступљено дана 18.09.2016. године.

и проче". Такође, Совјет је почетком јула 1810. године издао наредбу да се преписка из Србије води искључиво на српском језику и да се прегледа пре предаје "на скелу", тј. пре упућивања у друге земље.

Први документ из времена Карађорђа који је представљао предлог за развој цивилних обавештајно-безбедносних активности био је "Начертаније устројства полицајне власти у Београду и по том прочим мјестима Отечества", од 8. марта 1811. године. У овом документу по први пут се раздвајају послови полиције и послови војске (члан 1.). Успостављена је и функција "начелника полиције" (полицајмајстор), који је био одговоран Попечитељству внутрених дела, а њему су били подређени "ликтори" – помоћници за унутрашњу, спољашњу и поверљиву службу (члан 4.).

Наиме, прво "Попечитељство внутрених дела" образовано је јануара 1811. године, у склопу новог Правитељствујушчег совјета. За првог министра (попечитеља) постављен је Јаков Ненадовић. Образовање овог министарства имало је велики значај за развој безбедносне и обавештајне функције, али и органа за њихово спровођење. Поред поштовања законитости рада државних органа, бављења "внутреним делима", под којима се подразумевала безбедност житеља и имовине и прикупљање пореза, сузбијања хајдучије, контрола путева и прелаза, јавног реда и мира, у надлежности министра били су и цивилни безбедносно-обавештајни послови.

Кнез Милош Обреновић, у периоду своје прве владавине (1815-1839.), посвећивао је велику пажњу организацији безбедносно-обавештајних активности, које су се спроводиле у два правца: први је имао за циљ обезбеђивање кнежевске власти од унутрашњих преврата, буна и завера, турске војне агресије на Србију и уплитања Русије и Аустрије у унутрашње ствари Србије; други је био усмерен на ред и поредак у земљи, односно контролу рада административних установа, однос органа власти према народу, контролу животног стандарда и кретања вредности новца на пијацама, преглед рада санитарних установа и друго.

У Милошево време, безбедносно-обавештајни органи били су ангажовани и на пословима тајне набавке оружја и ратне опреме из иностранства, заштите од одавања државних тајни, прикупљању политичко-дипломатских обавештења, откривању дезинформација о Србији и кнезу, као и каналисању иностраног политичког мишљења према стварним потребама Милошеве политике.

У време борбе Срба за успостављање националне аутономије, прикупљање тајних података и обавештења вршило се усменим казивањем очевидаца и плаћеника, писменим доставама и путем лозинки.

Стицањем аутономије (1830.) дошло је до ширег организовања политичке обавештајне делатности у Србији. У циљу заштите безбедности кнегиње Љубице, 1830. године је основана "Управа вароши Београда". Дана 2. априла 1831. године, кнез Милош је донео Уредбу о установљавању "Тајне полиције за политичке послове" у оквиру београдске полиције.

Државна управа у Кнежевини Србији уређена је доношењем "Устројенија централне државне управе" 10. марта 1862. године, која је важна и за даљи развој безбедносно-обавештајних активности. У надлежност Министарства унутрашњих дела спадала је "брига о поретку, миру, сигурности лица и имања у земљи, надзор над јавним местима, штампом, журналистиком и над рђавим људима и друштвима".

Србија је постала независна држава након Берлинског конгреса (1878.). По стицању независности, кнез Милан је 1882. године спровео реформе које су се односиле на војску и органе јавне безбедности.¹¹

4.3 *Од образовања Одељења за поверљиве полицијске послове 1899. године до краја Првог светског рата 1918. године.*

У Србији су цивилни безбедносно-обавештајни послови први пут институционално организовани Законом о допуни и измени устројства Централне државне управе ("Српске новине – Службени дневник Краљевине Србије", број 227 од 8/20. октобра 1899. године). Овим законом, који је усвојен 5/17. октобра 1899. године на заседању Народне скупштине одржане у Нишу, у оквиру Министарства унутрашњих дела формирано је Одељење за поверљиве полицијске послове, са задатком "да се стара за одржавање унутрашњег државног поретка и опште земаљске безбедности".

Делокруг рада овог одељења обухватао је обавештајне и контраобавештајне послове, сузбијање антидржавне пропаганде и хајдучије, супротстављање тероризму, корупцији и др.

Одељење за поверљиве полицијске послове организовано је по угледу на тајне полиције Француске и Аустро-Угарске, а законом је било прописано да Одељење, поред начелника, има секретара и ниже службенике, као и засебну архиву у којој су се, "под нарочитим надзором и старањем начелника", чували "сви акти поверљиве природе".

¹¹ БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/istorijat/vremeplov-002.html>>, приступљено дана 18.09.2016. године.

Указом краља Александра Обреновића, послови Одељења за поверљиве полицијске послове 1900. године прешли су у надлежност Полицијског одељења при Министарству унутрашњих послова.

Уважавајући значај првог законског уређивања цивилних безбедносно-обавештајних послова у Србији, Безбедносно-информативна агенција обележава 17. октобар као свој дан.¹²

4.4 Период између два светска рата (1918-1941)

Након завршетка Првог светског рата и стварања нове државе – Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, на основу Уредбе о устројству Министарства унутрашњих дела од 8. маја 1919. године, Одељење за јавну безбедност Министарства унутрашњих дела било је задужено и за обављање цивилних безбедносно-обавештајних послова.

Решењем министра унутрашњих дела од 23. децембра 1920. године, образовано је Одељење за државну заштиту. Према овом решењу, задатак Одељења био је да "прикупља информације, води надзор и предузима све потребне мере противу свију лица, било наших поданика или странаца, који раде противу интегритета наше земље, који врше пропагандистичку акцију у корист ма које друге државе и на штету наших државних интереса и који су или својим ранијим или својим садашњим држањем у томе погледу сумњиви".

Одељење за државну заштиту, на основу Правилника о раду, донетог 10. јануара 1921. године, организационо је подељено на 4 одсека, са укупно 27 пододсека – реферата.

1. Први одсек се састојао од 5 пододсека: 1. Секретаријат, 2. Архива, 3. Регистратура, 4. Пасоши и кретање путника и 5. Новинарски пододсек.
2. Други одсек је подељен на 6 пододсека: 1. Комунисти и анархисти, 2. Сумњиви Руси, 3. Агенције за исељавање, 4. Контрола странаца, 5. Удружење и клубови и 6. Страна представништва.
3. Трећи одсек се делио на 9 пододсека: 1. Талијанска пропаганда, 2. Аустријска и немачка пропаганда, 3. Мађарска пропаганда, 4. Румунска пропаганда, 5. Остали сумњиви странци, 6. Сумњиви грађани Хрватске и Славоније, 7. Сумњиви грађани Словеначке, 8. Сумњиви грађани Војводине и 9. Сумњиви грађани Далмације.

¹² БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/istorijat/vremeplov-003.html> >, приступљено дана 18.09.2016. године.

4. Четврти одсек је имао 7 пододсека: 1. Бугарска пропаганда, 2. Арнаутска пропаганда, 3. Муслиманска пропаганда, 4. Грчка пропаганда, 5. Сумњиви грађани из Србије, 6. Сумњиви грађани из Босне и 7. Сумњиви грађани из Црне Горе.

Делокруг рада Одељења државне заштите детаљно је регулисан доношењем Упута за сузбијање антидржавне пропаганде и стране шпијунаже од 26. новембра 1923. године. Овим актом утврђена је надлежност Одељења за обавештајне и контраобавештајне полицијске послове, контролу, безбедност и вођење евиденције о странцима, регулисање питања исељеника и репатријацију, послове сузбијања антидржавне пропаганде, контролу страних војних бегунаца, надзор и контролу рада удружења и одржавања зборова и манифестација и друге послове, о чему је вођена и одговарајућа евиденција. Такође, Одељење је имало обавезу припреме нових законских предлога чији би основни циљ био заштита државе.

Након укидања Видовданског устава и распуштања парламента 6. јануара 1929. године, те формирања владе на челу са Петром Живковићем, уследило је доношење читавог низа закона и уредби о реформи државне администрације.

Законом о унутрашњој управи од 19. јуна 1929. године и Уредбом о уређењу Министарства унутрашњих послова од 25. јула 1929. године, Одељење за државну заштиту постало је Прво одељење у оквиру Министарства унутрашњих послова. Одељење је организационо подељено на 2 одсека (Први одсек – за сузбијање унутрашње антидржавне и разорне пропаганде и акције са обавештајном службом и Други одсек – за сузбијање спољашње антидржавне пропаганде и акције са обавештајном службом и 3 реферата (Реферат за полицијски надзор над странцима и путничким саобраћајем, Административни реферат и Реферат за штампу). Одељење за државну заштиту било је на овај начин организовано све до окупације Краљевине Југославије априла 1941. године.¹³

¹³ БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/istorijat/vremeplov-004.html> >, приступљено дана 18.09.2016. године.

4.5 Други светски рат (1941-1945.)

Након априлског рата и потписивања капитулације 17. априла 1941. године, Министарство унутрашњих послова Краљевине Југославије наставило је да делује у оквиру Владе у емиграцији. Обавештајна служба избегличке владе наставила је рад у оквиру изасланстава у савезничким и неутралним земљама, које им нису отказале гостопримство. Рад је био усмерен на одржавање везе са земљом и достављање новчане помоћи Покрету Драже Михаиловића, као и на спровођење обавештајних активности према посланству самозване Независне Државе Хрватске у Мадриду.

Од самог почетка Другог светског рата и формирања партизанског покрета, основани су народноослободилачки одбори (НОО), као управна тела у оквиру којих су постојали и органи задужени за ред и безбедност на одређеним територијама. На саветовању у Столицама код Крупња 26. септембра 1941. године, створене су прве обавештајне и контраобавештајне службе, утврђен је систем организације и веза ових органа, а крајем октобра 1941. године именовани су први обавештајни (информативни) официри у штабовима партизанских одреда.

Средином септембра 1943. године, у Јајцу је при Врховном штабу Народноослободилачке војске Југославије и партизанских одреда Југославије формиран Одсек за заштиту народа, са задатком да обједини обавештајни и контраобавештајни рад и да организује обавештајну службу (организовани су и курсеви усавршавања).

Одсек је 13. маја 1944. године прерастао у Одељење за заштиту народа (ОЗН) при Повереништву за народну одбрану Националног комитета ослобођења Југославије. Београдским споразумом, који су потписали Јосип Броз Тито и председник Краљевске владе Иван Шубашић, 1. новембра 1944. године, признат је међународноправни континуитет Југославије. Указом краљевских намесника, а на предлог Председништва АВНОЈ, 7. марта 1945. године формирана је нова заједничка влада - Привремена влада Демократске Федеративне Југославије.¹⁴

4.6 Период од 1945. до 2002. године

Одељење за заштиту народа (ОЗН) организовано је 13. маја 1944. године као централна контраобавештајна и обавештајна служба при Повереништву за народну

¹⁴БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/istorijat/vremeplov-005.html> >, приступљено дана 18.09.2016. године.

одбрану Националног комитета ослобођења Југославије, на војном принципу. Оперативну јединицу ОЗН представљао је Корпус народне одбране Југославије (КНОЈ), који је формиран 15. августа 1944. године.

Делокруг рада ОЗН обухватао је обавештајне послове према иностранству и неослобођеној територији, послове контраобавештајне заштите ослобођене територије и контраобавештајни рад у војсци. ОЗН је био организационо подељен на 6 одсека: Први одсек – обавештајни, Други одсек – контраобавештајна служба на ослобођеној територији, Трећи одсек – контраобавештајна служба у војсци, Четврти одсек – за статистику и технику, Пети одсек – за откривање и супротстављање деловању страних служби (од јануара 1945.) и Шести одсек – за контраобавештајну заштиту саобраћајних објеката и установа у земљи (од априла 1945. године).

Одељење за заштиту народа за Србију основано је јуна 1944. године, а августа исте године образована су и одељења за Војводину и Косово и Метохију. Такође, октобра 1944. године формирано је посебно одељење ОЗН за град Београд, које је било директно подређено ОЗН у Министарству народне одбране Демократске Федеративне Југославије. Након доношења Устава Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ) 31. јануара 1946. године, извршена је реорганизација органа власти и државне управе, на основу које је део ОЗН прешао из Министарства народне одбране у састав Министарства унутрашњих послова. На крају тог процеса, марта 1946. године, од I, II, V и VI одсека ОЗН, као и делова IV одсека ОЗН (Радио-центар и група за шифру) формирана је Управа државне безбедности (УДБ).

УДБ је био стриктно централизовано организован и обухватао је: УДБ у МУП ФНРЈ, органе УДБ на нивоу републичких министарстава и опуномоћства УДБ за срезове. Припадницима УДБ су од јула 1952. године уведена цивилна звања. Делокруг рада УДБ обухватао је "организовање службе, предузимање мера и вршење управних радњи у циљу спречавања и откривања делатности усмерених на подривање и рушење Уставом утврђених основа економског, политичког и правног уређења, као и прикупљање обавештења која би имала такву сврху".

УДБ је организационо био подељен на 8 одељења:

1. Обавештајно одељење,
2. Политичко одељење (сузбијање делатности унутрашњег непријатеља),
3. Контраобавештајно одељење,
4. Послови везе и евиденције,

5. Служба за материјално-техничко обезбеђење и финансијско пословање,
6. Контраобавештајна заштита највиших државних и партијских руководиоца,
7. Криптографска заштита тајних порука и
8. Кадровско одељење.

После Брионског пленума, јула 1966. године, извршена је реорганизација УДБ. Доношењем Основног закона о унутрашњим пословима, формирана је Служба државне безбедности (СДБ) у оквиру Савезног секретаријата за унутрашње послове (ССУП). Послови државне безбедности су децентрализовани и пренети на новоформиране републичке и покрајинске службе државне безбедности, које су припадале републичким, односно покрајинским секретаријатима унутрашњих послова, а ССУП је њихов рад усмеравао, координирао и усклађивао. Након распада СФРЈ, у Републици Србији је у оквиру Министарства унутрашњих послова, априла 1992. године, формиран Ресор државне безбедности Републике Србије, на основу Закона о унутрашњим пословима и Уредбе о начелима за унутрашњу организацију и систематизацију радних места у министарствима и посебним организацијама из 1991. године. Ресор државне безбедности је престао са радом 2002. године, доношењем Закона о Безбедносно-информативној агенцији.

Безбедносно-информативна агенција је формирана 27. јула 2002. године ступањем на снагу Закона о Безбедносно-информативној агенцији. Овим законом су, по први пут у савременој српској историји, цивилни безбедносно-обавештајни послови издвојени из Министарства унутрашњих послова.¹⁵

¹⁵БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/istorijat/vremeplov-006.html> >, приступљено дана 18.09.2016. године.

II ДЕО

5. СЛУЖБЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Безбедносно-обавештајни систем Републике Србије у ужем смислу чини скуп свих служби чији је основни, законом утврђени задатак остваривање безбедносне функције земље.

Службе безбедности делују на основу и у оквиру Устава, закона, других прописа и општих аката, стратегије националне безбедности, стратегије одбране и утврђене безбедносно-обавештајне политике Републике Србије.

Припадници служби безбедности су дужни да поступају у складу са Уставом, законом, другим прописима и општим актима, према правилима струке, непристрасно и политички неутрално.

Рад служби безбедности је под демократском цивилном контролом Народне скупштине, председника Републике, Владе, Савета за националну безбедност, других државних органа и јавности, у складу са законом.

Службе безбедности су Безбедносно-информативна агенција, као посебна организација, Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција, као органи управе у саставу Министарства одбране.

Службе безбедности обављају послове и задатке у границама своје надлежности, у складу са законом.¹⁶

5.1 Савет за националну безбедност

За разматрање питања од значаја за националну безбедност оснива се Савет за националну безбедност и Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије посебно уређује послове Савета од значаја за усклађивање и усмеравање рада служби безбедности. Усмеравање и усклађивање рада служби безбедности врши се преко Савета за националну безбедност и Бироа за координацију.

¹⁶ Чл. 4 Закона о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012.

Савет се стара о националној безбедности тако што:

- разматра питања из области одбране, унутрашњих послова и рада служби безбедности;
- разматра међусобну сарадњу органа надлежних за одбрану, органа надлежних за унутрашње послове и служби безбедности и њихову сарадњу с другим надлежним државним органима, као и сарадњу са органима и службама безбедности страних држава и међународних организација;
- предлаже надлежним државним органима мере за унапређење националне безбедности;
- разматра предлоге за унапређење националне безбедности које му упућују органи надлежни за одбрану, органи надлежни за унутрашње послове, службе безбедности и други надлежни државни органи;
- разматра питања из делокруга органа државне управе, аутономних покрајина, општина, градова и града Београда која су значајна за националну безбедност; разматра и друга питања која су значајна за националну безбедност.

Савет усмерава и усклађује рад служби безбедности тако што:

- разматра обавештајно-безбедносне процене и доноси закључке којима одређује приоритете и начине заштите и усмерава остваривање националних интереса који се спроводе путем обавештајно-безбедносне делатности;
- доноси закључке у вези с радом служби безбедности и Бироа за координацију;
- доноси закључке којима усмерава и усклађује рад служби безбедности;
- доноси закључке којима усмерава сарадњу служби безбедности са службама безбедности страних држава и међународних организација;
- доноси закључке којима усклађује делатности државних органа које су посвећене међународној сарадњи у области националне безбедности и одбране;
- прати извршавање закључака које је донео;
- даје мишљења о предлозима годишњих и средњорочних планова рада служби безбедности;
- даје мишљења Влади о предлозима буџета служби безбедности и прати реализацију одобрених буџетских средстава;

-даје мишљење Влади о предлогу за постављење и разрешење директора служби безбедности.

-Савет се стара о усаглашеној примени прописа и стандарда за заштиту података о личности, као и других прописа којима се штите људска права која могу да буду угрожена разменом информација или другим оперативним радњама.

Чланови Савета су: председник Републике; председник Владе; министар одбране; министар унутрашњих послова; министар правде; начелник Генералштаба Војске Србије и директори служби безбедности.

Савет за националну безбедност има секретара Савета у лику Шефа кабинета председника Републике (по положају) и Канцеларију Савета коју уредбом образује Влада Републике Србије ради образовања стручних и административних послова за потребе Савета.¹⁷

5.2 Канцеларија Савета за националну безбедност и заштиту тајних података

Канцеларију Савета за националну безбедност и заштиту тајних података оснива Влада Србије за обављање стручних, административних и других послова за потребе Савета за националну безбедност, а нарочито: послова у вези са сазивањем и припремањем седница Савета; стручних послова у вези са праћењем спровођења смерница и закључака Савета; послова административно-техничке подршке Бироу за координацију; чувања и стављања на увид члановима Савета извештаја и других аката Савета и других послова по налогу Савета и секретара Савета.

Овим телом руководи директор Канцеларије Савета, кога поставља и разрешава Влада, по прибављеном мишљењу Савета за националну безбедност. Он се поставља на време од пет година и одговоран је Влади и председнику Владе. Канцеларија Савета има заменика директора, кога такође поставља Влада, на предлог директора Канцеларије Савета, на време од пет година.

Канцеларија Савета за националну безбедност и заштиту тајних података има одређене надлежности и обавља извесне послове спровођења, контроле примене и надзор над спровођењем Закона о тајности података. С тим у вези, Канцеларија Савета: поступа по захтевима за издавање сертификата и дозвола за приступ тајним

¹⁷ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 323,324.

подацима; обезбеђује примену стандарда и прописа у области заштите тајних података; стара се о извршавању прихваћених међународних обавеза и закључених међународних споразума између Републике Србије и других држава, односно међународних органа и организација у области заштите тајних података и сарађује са одговарајућим органима страних држава и међународних организација; израђује и води Централни регистар страних тајних података; предлаже обрасце безбедносног упитника, препоруке, сертификате и дозволе за будуће кориснике тајних података; води евиденцију о издатим сертификатима, односно дозволама; организује обуку корисника тајних података у складу са стандардима и прописима; предлаже Влади план заштите тајних података за ванредне и хитне случајеве; опозива тајност податка у складу са законом; после престанка постојања органа јавне власти који немају правног следбеника, обавља послове заштите тајних података, односно задужује други орган јавне власти за чување и коришћење тих података; сарађује са органима јавне власти у спровођењу закона у оквиру своје надлежности. Канцеларија Савета има заменика директора, кога такође поставља Влада, на предлог директора Канцеларије Савета, на време од пет година.¹⁸

5.3 Биро за координацију

Биро за координацију оперативно усклађује рад служби безбедности и извршава закључке Савета о питањима из своје надлежности. Биро за координацију посебно:

- утврђује задатке који се извршавају оперативним усклађивањем делатности служби безбедности и служби безбедности и других државних органа и с тим у вези координира њихове активности;
- утврђује начин оперативног усклађивања у појединим случајевима;
- оснива мешовите радне групе за оперативне задатке који се извршавају оперативним усклађивањем делатности и утврђује њихове задатке;
- анализира резултате оперативног усклађивања и о томе по потреби извештава Савет, а најмање једном у шест месеци.

Биро за координацију чине директори служби безбедности и секретар Савета. У раду Бироа за координацију могу по позиву да учествују:

¹⁸ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 325.

- представници Министарства спољних послова;
- директор полиције и начелници управа полиције;
- Републички јавни тужилац;
- директор Управе царина;
- руководиоци других државних органа, организација и инспиуција.

5.4 Војно-безбедносна агенција (ВБА)

Војно-безбедносна агенција:

- открива, прати, спречава, сузбија и пресеца обавепгајне и друге делатности страних служби, организација и лица усмерених против Војске и Министарства одбране;
- открива, прати, спречава, сузбија и пресеца унутрашњи и међународни тероризам и субверзивне активности усмерене против команди, јединица и установа Војске и Министарства одбране и
- открива, истражује и документује следећа кривична дела из надлежности војних судова: кривична дела против уставног уређења и безбедности земље, против човечности и међународног права и најтежа кривична дела с елементима организованог криминала.

У оквиру своје надлежности Агенција:

- врши безбедносну и контраобавепгајну заштиту команди, јединица и установа Војске и Министарства одбране;
- врши контраобавештајну заштиту највиших војних и руководиоца Министарства одбране;
- организује и врши превентивни безбедносни рад у командама, јединицама и установама Војске;
- прикупљене информације обрађује, проверава, сређује, процењује и штити од неовлашћеног откривања, давања, мењања, коришћења, губитка или уништавања;
- обезбеђује и штити своје снаге, органе, припаднике и објекте од протнвправних радњи и претњи;

- штити опрему и средства која користи у раду од неовлашћеног приступа;
- примењује и контролише примену мере заштите података који представљају државну, службену или војну тајну у Војсци и Министарству одбране;
- врши безбедносне провере лица за пријем на рад и распоређивање на одређене дужности у Војсци и Министарству одбране;
- врши безбедносну проверу лица која треба да буду примљена на рад у Агенцији и лица која сарађују са Службом;
- организује специјалистичке курсеве и центре за обуку својих припадника, врши научна истраживања, формира архиве и објављује сопствена издања и доставља информације и извештаје о свом раду.¹⁹

5.5 Војно-обавештајна агенција (ВОА)

Војно-обавештајна агенција прикупља, анализира, процењује и доставља податке и информације о потенцијалним и реалним опасностима, активностима, плановима или намерама страних држава и њихових оружаних снага, међународних и страних организација, група и појединаца, усмерених против Војске, Министарства одбране, суверенитета, територијалног интегритета и одбране земље.

Подаци и информације су војног, војно-политичког, војно-економског или научно-технолошког карактера.

У оквиру своје надлежности Агенција:

- организује и врши безбедносну заштиту установа и објеката Војске и државе у иностранству, припадника Војске и Министарства одбране у иностранству, као и лица која су службено упућена у иностранство, а због своје делатности имају приступ подацима који представљају државну или војну тајну;
- врши безбедносну и контраобавештајну заштиту својих органа и припадника;
- обезбеђује своје снаге, органе, припаднике и објекте од противправних радњи и претњи;
- прикупљене информације обрађује, проверава, сређује, процењује и штити од неовлашћеног откривања, давања, мењања, коришћења губитка или уништавања;

¹⁹ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 328,329.

- оснива своје организационе структуре неопходне за извршавање обавештајних послова и за заштиту својих сарадника;
- штити опрему и средства која користи у раду од неовлашћеног приступа;
- прибавља, развија и експлоатише, уз сопствене лиценце и сертификате, информацијске системе, системе веза и системе за пренос података, као и средства за заштиту информација од одлива техничким каналима;
- организује специјалистичке курсеве и центре за обуку својих припадника, врши научна истраживања, формира архиве и објављује сопствена издања и
- доставља информације и извештаје о свом раду.²⁰

5.6 Безбедносно-информативна агенција

У оквиру реорганизације министарства надлежног за унутрашње послове дошло је до издвајања ресора државне безбедности и трансформације у Безбедносно-информативну агенцију (БИА). Агенција има својство правног лица, у складу са законом.

²⁰ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр. 330.

III ДЕО

6. ДЕЛАТНОСТ БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ

Безбедносно-информативна агенција обавља послове који се односе на:

1. заштиту безбедности Републике Србије;
2. откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење Уставом утврђеног поретка Републике Србије;
3. истраживање, прикупљање, обраду и процену безбедносно-обавештајних података и сазнања од значаја за безбедност Републике Србије и информисање надлежних државних органа о тим подацима;
4. обавља и друге послове одређене Законом о БИА.²¹

6.1 Начин обављања делатности у Безбедносно-информативној Агенцији

Радам Агенције руководи директор кога поставља и разрешава Влада. Овде се ради о политичком функционеру, односно о лицу које не долази на ту функцију путем конкурса и нема трајност службе. Пракса је да се за директора Безбедносно-информативне агенције поставља лице које има искуство у пословима полиције, односно пословима безбедности.²²

Агенција у обављању послова из своје надлежности примењује одговарајуће оперативне методе, мере и радње, као и одговарајућа оперативно-техничка средства којима се обезбеђује прикупљање података и обавештења ради отклањања и спречавања делатности усмерених ка подривању или рушењу Уставом утврђеног поретка, угрожавању безбедности у земљи и, у вези с тим, предузима друге потребне мере и радње на основу закона и прописа донетих у складу са законом.

Одлуку о примени мера и метода доноси директор Агенције или лице које он овласти. У обављању послова из свог делокруга, припадници Агенције овлашћени су

²¹ Чл. 2 Закона о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 66/2014

²² М. Петровић у сарадњи са М. Прицом, *Посебно управно право са међународним управним правом*, треће измењено и допуњено издање, Ниш, 2014, стр. 91.

да од државних и других органа, правних и физичких лица траже и добију обавештења, податке и стручну помоћ од значаја за разјашњавање чињеница везаних за обављање послова из делокруга Агенције.

На пружање помоћи, давање обавештења и података нико не може бити принуђен, а ускраћивање или одбијање помоћи, давања обавештења или података мора бити засновано на законом утврђеним разлозима.²³

Директор Агенције може, ако је то потребно из безбедносних разлога, својим решењем а на основу одлуке председника Врховног суда Србије, да одреди да се према одређеним физичким и правним лицима предузму одређене мере којима се одступа од начела неповредивости тајне писама и других средстава општења. Кад разлози хитности то захтевају, а посебно у случајевима унутрашњег и међународног тероризма директор Агенције може наложити својим решењем одступање од тих начела.²⁴

О посебним мерама којима се одступа од неповредивости тајне писама и других средстава општења се до скоро говорило уопштено и није се јасно прецизирало шта се под термином "посебне мере" подразумева. Данас су Законом о Безбедносно-информативној агенцији прецизиране су четири посебне мере:

1. Тајни надзор и снимање комуникације без обзира на облик и техничка средства преко којих се обавља или надзор електронске или друге адресе.
2. Тајни надзор и снимање комуникације на јавним местима и местима којима је приступ ограничен или у просторијама.
3. Статистички електронски надзор комуникације и информационих система у циљу прибављања података о комуникацији или локацији коришћене мобилне терминалне опреме.
4. Рачунарско претраживање већ обрађених личних и других података и њихово упоређивање са подацима који су прикупљени у претходне три поменуте посебне мере.

Уз ове посебне мере предвиђено је да се може одобрити тајни надзор и снимање места, просторија и предмета, укључујући и уређаје за аутоматску обраду података и опреме на којој се чувају или се могу чувати електронски записи.

²³ Чл. 10 Закона о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 66/2014

²⁴ Др Љубомир Стајић, „Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава“, Правни факултет, Нови Сад, 2011, стр.331.

Приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних мера посебно ће се ценити да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана, у обиму неопходном да се сврха ограничавања задовољи у демократском друштву.

Посебне мере могу се одредити према лицу, групи или организацији за коју постоје основи сумње да предузима или припрема радње усмерене против безбедности Републике Србије, а околности указују да се на други начин те радње не би могле открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност.

Као компромис са захтевима заштитника грађана, а тиче се одређене врсте ограничења примене посебних мера, наводи се "да ће се приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних мера посебно ценити да ли се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана у обиму неопходном да се сврха ограничавања задовољи у демократском друштву". Овако срочен став суштински не значи ништа, јер нигде се не прецизира како ће се то и по којим критеријумима проценити да ли посебне мере ограничавају права грађана "у обиму неопходном да се сврха ограничавања задовољи у демократском друштву". Заправо, тако нешто је немогуће проценити, па је самим тим овакав став крајње бесмислен и непотребан, али очигледно је утицај цивилног сектора био довољно изражен да се оваква једна сувишна одредба унесе у ове измене и допуне.

Одлуку о примени посебних мера доноси суд и то на образложени предлог директора БИА уколико су испуњени услови из члана 14. Закона, који подноси директор БИА и који мора да садржи назив посебне мере, расположиве податке о лицу, групи или организацији према којој ће бити примењивана, постојање услова за њено одређивање и рок трајања. О самом предлогу одлучује председник Вишег суда у Београду, односно судија којег он одреди међу судијама који су распоређени у посебно одељење тог суда за које је законом одређено да поступа у предметима кривичних дела организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела. Одлука о предлогу доноси се у року од 48 часова од подношења предлога.

Уколико суд усвоји предлог за одређивање посебних мера, доноси се наредба о одређивању посебне мере која садржи назив посебне мере, расположиве податке о лицу, групи или организацији према којој ће бити примењивана, разлоге о испуњености услова из члана 14, начин примене, обим и трајање посебне мере.

Једна од важних измена у односу на раније су рокови колико посебна мера може да траје. До сада је важило правило да посебна мера може трајати шест месеци, те да се на основу новог предлога могла продужити за још највише шест месеци. Изменама и допунама Закона рок трајања посебне мере може трајати три месеца, а касније се може продужити због неопходности откривања, спречавања или прикупљања доказа о радњи за највише три пута по три месеца.

Практично, и раније, али и сада, посебна мера може трајати највише годину дана, али је велика разлика када она траје у континуитету шест месеци и када мораш да пишеш нови предлог за њено продужење већ после три месеца. Врло лако се може догодити у пракси да рецимо суд одбије после три месеца да продужи меру, што ће сигурно у много чему отежати рад БИА. Поставља се веома целисходно питање колико заиста може да се прикупи адекватних података за три месеца о рецимо одређеној терористичкој групи или нпр. организацији која ради на подривању економског система државе, а која је рецимо инфилтрирала своје људе у највише државне структуре.

Шта ако БИА због тога што посебна мера траје три месеца, што је објективно мало времена, у том периоду не прикупи довољно јаке податке, а реално постоји опасност по интересе Републике Србије, али суд на основу до тада прикупљених података оцени да нема потребе да се даље посебна мера примењује? И ова одредба је иначе плод компромиса са захтевима заштитника грађана. Посебна мера се прекида чим престану разлози за њену примену.

Уколико суд не усвоји предлог за одређивање посебне мере, доноси се решење. Против таквог решења директор БИА може изјавити жалбу Апелационом суду у Београду. Одлуку по жалби доноси веће састављено од троје судија посебног одељења Апелационог суда у Београду за које је законом одређено да поступа у предметима кривичних дела организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела. Одлука се доноси у року од 48 часова од изјављивања жалбе.

Посебна мера се може и проширити уколико припадник БИА током оперативног рада дође до сазнања да лице, група или организација користи друго средство комуникације, електронску или другу адресу, или да се комуникација обавља на другим местима којима је приступ ограничен или у другим просторијама. Припадник БИА је дужан да о томе обавести директора БИА који може да нареди проширење посебне мере.

Ако директор БИА донесе одлуку о проширењу посебне мере он је дужан да у року од 48 часова поднесе предлог за накнадно одобрење проширења примене посебне мере. О предлогу одлучује судија Вишег суда у Београду у року од 48 часова од када је предлог поднет.

Овај став је изазвао бурну полемику током скупштинске расправе, јер практично се њим омогућава да директор БИА искључиво својом одлуком може да омогући да БИА држи на проширеним посебним мерама одређено лице, групу или организацију без икакве судске одлуке пуна четири дана.

Као основна примедба истицала се могућност злоупотребе у та четири дана колико би се проширена мера примењивала, па је захтевано да се рок који је остављен директору БИА за подношење предлога за проширење од момента сазнавања за неопходност проширења посебних мера скроз укине или да се скрати на 12 часова или 24 часа, али такви предлози нису добили потребну већину, те се остало на првобитно предложеној варијанти. Чињеница је да се заиста у овом случају могу јавити потенцијалне злоупотребе, те би приликом доношења новог закона требало размислити да ли дозволити овако нешто.

Уколико суд усвоји предлог директора БИА о проширењу посебних мера, накнадно ће се одобрити њихова примена, а ако одбије предлог материјал који је прикупљен приликом примене проширених посебних мера биће уништен. Уништавање тог материјала одиграће се у присуству судије који о томе саставља записник.

Поставља се и питање шта чинити са прикупљеним материјалом који се односи на кривична дела, а који се прикупио током примене посебних мера. Наиме, оно што БИА прикупи не може се на суду узети као доказни материјал, јер свакако БИА нема могућности да спроводи истражне или предистражне радње, с обзиром да је њена намена пре свега обавештајна и контраобавештајна. Али, нема никакве дилеме, да приликом оперативног рада подаци до којих се дође увек могу јасно указати на постојање одређених индиција које могу упутити на то да се негде извршило одређено кривично дело или да се његово извршење евентуално припрема.

Сходно изменама и допунама Закона у члану 15 прецизирано је да ако је приликом примене посебних мера прикупљен материјал о кривичном делу у односу на које се могу одредити посебне доказне радње, такав материјал се доставља надлежном јавном тужилаштву и са тим материјалом се поступа у складу са одредбама Законика о кривичном поступку.

Главна примедба је била да се на овај начин БИА омогућава да обавља истражне или предистражне радње, но та примедба није тачна, јер у самом члану се наводи да ће се са тим материјалом поступати по одредбама ЗКП, а то суштински значи да оно што БИА прикупи не може да буде доказ, већ само индиција коју тужилаштво као носилац истражних радњи може увек да провери, па евентуално ако се индиције покажу као оправдане да се тек онда наложе одређене предистражне и евентуално касније истражне радње.

Изменама и допунама Закона прецизирано је да се предлог за одређивање или проширење посебних мера, одлука о предлогу, наредба о проширењу посебне мере и записник о уништавању материјала бележе у посебном уписнику и чувају заједно са материјалом о примени посебних мера у посебном омоту са знаком "посебне мере" и ознаком степена тајности у складу са одредбама закона којим се уређује тајност података.

Подаци о предлагању, одлучивању и примени посебних мера представљају тајне податке и њих су дужна да чувају као тајне податке и друга лица која их у било ком својству сазнају.²⁵

Кад посебни разлози безбедности Републике Србије то захтевају, Агенција може да преузме и непосредно обави послове који су у надлежности министарства надлежног за унутрашње послове.

Одлуку о преузимању и обављању послова из делокруга министарства надлежног за унутрашње послове споразумно доносе директор Агенције и министар надлежан за унутрашње послове. У случају сукоба надлежности одлучује Влада, у складу са законом и другим прописима.

Преузете послове члана припадници Агенције обављају под условима и на начин, као и применом овлашћења, утврђених законом и другим прописима које примењују овлашћена службена лица и радници на одређеним дужностима министарства надлежног за унутрашње послове, у складу са прописима о унутрашњим пословима.

Директор Агенције и министар надлежан за унутрашње послове споразумно ће ближе уредити својим актом обавезне облике и начин остваривања сарадње Агенције и

²⁵ Коментар закона о изменама и допунама Закона о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 66/2014

министарства надлежног за унутрашње послове у питањима од интереса за безбедност и уставни поредак Републике Србије, односно безбедност људи и имовине.²⁶

6.2 Овлашћења на основу Закона о полицији

Према одредби члана 12. Закона о Безбедносно-информативној агенцији, припадници Агенције ангажовани на пословима откривања, праћења, документовања, спречавања, сузбијања и пресецања делатности организација и лица усмерених на вршење организованог криминала и кривичних дела са елементом иностраности, тероризма и најтежих облика кривичних дела против човечности и међународног права и против Уставом утврђеног уређења и безбедности Републике, примењују овлашћења утврђена законом и другим прописима које примењују овлашћена службена лица и радници на одређеним дужностима министарства надлежног за унутрашње послове, у складу са прописима о унутрашњим пословима. У складу са одредбама Закона о полицији, само припадници Агенције са статусом овлашћених службених лица (ОСЛ) и припадници на одређеним дужностима (ОД), ангажовани на наведеним пословима, имају одређена полицијска овлашћења у смислу спречавања потенцијалних претњи, која су регулисана Законом о полицији.²⁷

6.3 Овлашћења на основу Законика о кривичном поступку (ЗКП)

Према одредбама чл. 161. до 187. Законика о кривичном поступку којим су уређене посебне доказне радње у погледу учиниоца кривичних дела организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, међу којима су и дела из надлежности Агенције (кривична дела против Уставног уређења и безбедности, кривична дела против човечности и међународног права, укључујући и тероризам и финансирање тероризма), између осталих државних органа и организација, прописано је и овлашћење Агенције да, изузетно, на основу претходне писане и образложене наредбе судије за претходни поступак, донете на образложени предлог јавног тужиоца,

²⁶ Чл. 16 Закона о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 66/2014

²⁷ Безбедносно-информативна Агенција, Информатор о раду Безбедносно-информативне Агенције, Београд, 2008-2016. године, ажуриран 04.04.2016. године, стр. 32.

у циљу спречавања, откривања и доказивања ових кривичних дела, под условима и на начин прописан одредбама тог закона, предузме.²⁸

1. тајни надзор комуникације;
2. тајно праћење и снимање, које се спроводи ради откривања контаката или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен или у просторијама, осим у стану, као и ради утврђивања истоветности лица или лоцирања лица или ствари;
3. симуловане послове, и то симуловану куповину, продају или пружање пословних услуга, као и симуловано давање или примање мита;
4. рачунарско претраживање података;
5. ангажовање прикривеног иследника, кога, под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор Безбедносно-информативне агенције, а може га одредити и директор Војно-безбедносне агенције. Прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго лице, које може бити и страни држављанин. Ради заштите идентитета прикривеног иследника, надлежни органи могу изменити податке у базама података и издати личне исправе са измењеним подацима. Ови подаци представљају тајне податке;
6. контролисану испоруку (одређује Републички јавни тужилац или јавни тужилац посебне надлежности) у којој се дозвољава да, уз знање и под надзором надлежних органа, незаконите или сумњиве пошиљке буду испоручене у оквиру територије Републике Србије или уђу, пређу или изађу са територије Републике Србије.²⁹

²⁸ Безбедносно-информативна Агенција, *Информатор о раду Безбедносно-информативне Агенције*, Београд, 2008-2016. године, ажуриран 04.04.2016. године, стр. 33.

²⁹ Чл. 161-187 Законика о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

7. ОРГАНИЗАЦИЈА БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ

Организационе јединице Агенције су: Кабинет директора, управе и центри. Кабинет директора врши послове за потребе Агенције, односно директора и заменика, и непосредно обавља послове везане за односе са јавношћу.

Радам Агенције руководи директор, кога поставља и разрешава Влада. Припадници Агенције распоређени у посебне организационе јединице у откривању, праћењу, документовању, спречавању, сузбијању и пресецању делатности организација и лица усмерених ка вршењу организованог криминала и кривичних дела са елементом иностраности, унутрашњег и међународног тероризма и најтежих облика кривичних дела против човечности и међународног права и против Уставом утврђеног поретка и безбедности Републике примењују овлашћења, као и овлашћена службена лица министарства надлежног за унутрашње послове.³⁰

Директор интерним упутствима ближе уређује поједина питања која се односе на унутрашње организовање и обављање послова из делокруга Агенције и даје припадницима Агенције обавезне инструкције о начину обављања послова.

Старшина органа је директор Безбедносно-информативне агенције Александар Ђорђевић, који је постављен на ову функцију Одлуком Владе Републике Србије 25. октобра 2013. године. Директор руководи Агенцијом и одговара за законитост и стручност њеног рада Народној скупштини и Влади. Мандат директора, на основу закона, траје пет година. Директор, у складу са законом, може да има заменика. Заменик директора помаже директору у оквиру овлашћења која му повери директор и замењује га у случају његовог одсуства, привремене спречености да обавља функцију и другим случајевима предвиђеним законом.

Послови у надлежности директора: организује функционисање Агенције, усклађује и усмерава рад организационих јединица; одговоран је за законито, стручно и ефикасно обављање послова из надлежности Агенције; одговоран је за наменско и рационално коришћење буџетских и других средстава; доноси одговарајуће акте и интерна упутства којима ближе уређује питања у вези са унутрашњом организацијом и начином вршења послова и задатака из надлежности Агенције и даје обавезне инструкције о начину вршења послова и задатака; подноси Влади предлог приоритета у раду Агенције, као прилог документу којим се утврђује безбедносно-обавештајна

³⁰ В. Владимир, *Основи безбедности*, Висока школа струковних студија за криминалистику и безбедност у Нишу, Ниш, 2010, стр. 170.

политика; доноси годишњи план рада Агенције; подноси Влади и надлежном одбору Народне скупштине Извештај о раду Агенције и Извештај о стању безбедности Републике Србије; упућује предлоге Савету за националну безбедност за унапређење националне безбедности; реализује закључке Савета за националну безбедност и Бироа за координацију рада служби безбедности, којима се усмерава и усклађује рад служби безбедности; обавештава Владу о међународној сарадњи Агенције; представља Агенцију, закључује споразуме и уговоре; доноси одговарајуће одлуке и решења везана за радно-правни статус припадника; издаје одобрење припадницима Агенције за приступ тајним подацима одређеног степена тајности; одлучује о ослобађању активних и бивших припадника Агенције од обавезе чувања тајне; доноси одлуку којом опозива тајност података и докумената у поседу Агенције, у складу са посебним законом; обавља и друге функције које су другим прописом установљене као обавеза за руководиоца државног органа.

Извршавање појединих послова из своје надлежности, директор може овлашћењем пренети на друге припаднике Агенције, у складу са законом и прописима донетим на основу закона.

Управа је основна организациона јединица Агенције, која обавља групу међусобно повезаних послова, планира, организује, координира, непосредно реализује и контролише обављање послова из своје надлежности и остварује радну и функционалну сарадњу са другим организационим јединицама Агенције. Управа је надлежна и одговорна за обављање послова на целој територији Републике Србије.

Центар је основна територијална организациона јединица Агенције, која планира и непосредно извршава послове из надлежности Агенције на одређеној територији.³¹

³¹ Безбедносно-информативна Агенција, *Информатор о раду Безбедносно-информативне Агенције*, Београд, 2008-2016. године, ажуриран 04.04.2016. године, стр. 7,8.

7.1 Организациона структура

Шема 1. - Организација Безбедносно-информативне агенције

Извор: Званични сајт БИА-е³²

³²БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/o-agenciji/organizaciona-struktura.html>>, приступљено дана 18.09.2016. године.

8. НАДЗОР НАД РАДОМ БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ

Надзор над радом Безбедносно-информативне агенције, као и осталих служби безбедности заснива се на следећим начелима:

- подређености и одговорности служби безбедности изабраним властима Републике Србије;
- политичке, идеолошке и интересне неутралности служби безбедности;
- обавезе служби безбедности да информишу јавност о извршавању својих задатака, у складу са законом;
- дужности носилаца надзора над радом служби безбедности да обавештавају јавност о резултатима надзора;
- професионалне одговорности и оперативне самосталности припадника служби безбедности у извршавању добијених задатака и одговорности руководиоца служби за рад служби.

Народна скупштина остварује надзор над радом Безбедносно-информативне агенције и осталих служби безбедности непосредно и посредством својих одбора, пре свега Одбора за контролу служби безбедности, између осталог и кроз разматрање и усвајање периодичних извештаја о раду Агенције. У складу са законским прописима, директор Агенције, најмање једном у току редовног заседања Народне скупштине, подноси Одбору Извештај о раду Агенције, који укључује и извештај о стању безбедности Републике Србије, али то чини и по потреби или на захтев Одбора.³³

У току 2013. године одржано је пет седница (две редовне и три по позиву), као и у 2014. и 2015. години. У току 2015. године Одбор је реализовао две контролне посете Агенцији: једну централи Агенцији у Београду и једну територијалној организационој јединици у Нишу. У периоду 2014. година и прва половина 2015. године, посланици Народне скупштине су у шест наврата затражили од Агенције достављање информација и обавештења потребних за обављање њихове посланичке функције. У свим случајевима се радило о захтевима за конкретне информације о појединим, одређеним безбедносним појавама или догађајима. На све захтеве је Агенција позитивно одговорила.³⁴

³³Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011 стр. 323,324

³⁴ Безбедносно-информативна Агенција, *Информатор о раду Безбедносно-информативне Агенције*, Београд, 2008-2016. године, ажуриран 04.04.2016. године, стр. 35, 36.

8.1 Извештавање Владе

С обзиром да Агенција има статус посебне организације у систему органа државне управе, она се налази под непосредном контролом Владе када је у питању њен рад, у складу са Законом о Влади и Законом о државној управи. Ова контрола се, између осталог, реализује и тако што Влада разматра и усваја годишњи извештај о раду Агенције и одобрава годишњи програм активности Агенције, те предлаже Закон буџету, чији је саставни део и буџет Агенције.³⁵

8.2 Извештавање Савета за националну безбедност

Законом о основама уређења служби безбедности Републике Србије, прописано је да Савет за националну безбедност, тело надлежно за усклађивање и усмеравање рада служби безбедности у Републици Србији, остварује и извесне аспекте надзора над радом Агенције, између осталог и кроз надлежности Савета да: разматра питања из области рада Агенције; даје мишљење о предлозима годишњих и средњорочних планова рада Агенције; даје мишљење Влади о предлозима буџета Агенције и прати како се троше одобрена буџетска средства; даје мишљење Влади о предлогу за постављење и разрешење директора и заменика директора Агенције.³⁶

Директор службе безбедности, најмање једном у току редовног заседања Народне скупштине, подноси Одбору извештај о раду службе редовни извештај. Директор подноси и ванредне извештаје по потреби или на захтев Одбора. Чланови Одбора могу вршити и непосредан надзор у складу са Законом.

У обављању стручних послова службе су самосталне, али је предвиђена и сарадња, и то на два нивоа: између самих служби безбедности земље, и са службама безбедности других држава и међународних организација на основу безбедносно-обавештајне политике, стратегије националне безбедности и стратегије одбране.

Службом руководи руководилац службе у лицу директора. Директора поставља и разрешава Влада Републике Србије по прибављеном мишљењу Савета за националну безбедност.

³⁵ *ibid.* стр. 36

³⁶ *ibid.*

Задаци руководиоца службе јесу:

- даје инструкције и налоге за рад органа и припадника службе;
- одговара за законито и стручно функционисање службе;
- одговара за наменско коришћење буџетских и других средстава службе;
- предлаже критеријуме за пријем и престанак рада у служби;
- врши избор и пријем припадника у службу;
- ослобађа припаднике службе од обавезе чувања тајне за правне поступке државних органа;
- подноси извештај о раду службе и
- обавља друге послове утврђене законом.

9. ПРИПАДНИЦИ БЕЗБЕДНОСНО-ИНФОРМАТИВНЕ АГЕНЦИЈЕ

Припадником службе сматра се свако лице које је засновало радни однос у Безбедносно-информативној агенцији. Припадник Агенције је дужан да послове и задатке који су му одређени извршава у складу са законом, другим прописом и општим актом, налогом директора, односно непосредно надређеног руководиоца у Агенцији. Припадник Агенције је самосталан у раду и за свој рад лично одговоран.

Он не може бити члан политичке странке. Припадници Агенције немају право на синдикално организовање нити право на штрајк. Припадник службе је дужан да све послове безбедности обавља у складу са законским прописима и налогом руководиоца службе. Уколико има статус овлашћеног службеног лица припадник има службену легитимацију. Врсте, облик и садржај службених легитимација прописује Влада.

У вршењу службене дужности припадници службе имају следећа овлашћења:

- прикупљање података;
- евидентирање података и
- ношење и употреба оружја и других средстава принуде.

По овлашћењу руководиоца службе припадници имају право и дужност да држе и носе оружје и друга средства принуде. Ова средства се могу употребити у нужној одбрани и крајњој нужди и при лишавању слободе лица затеченог у вршењу кривичног дела чије је откривање и расветљавање у надлежности ових служби, ако то лице пружа оружани отпор.

Припадник Агенције је дужан да чува податке Агенције који представљају државну, војну, службену или пословну тајну, методе, мере и радње које представљају или садрже коју од ових тајни, као и друге податке чије би саопштавање начинило штету по интересе физичких или правних лица или за успешно обављање послова Агенције. Обавеза чувања података, мера и радњи прихвата се приликом пријема на рад, а важи и по престанку рада у Агенцији. Од обавезе чувања тајне припадника Агенције може ослободити директор Агенције.³⁷

9.1 Профил припадника

Обављајући послове из надлежности Безбедносно-информативне агенције, припадници се сусрећу са задацима који изискују посебне квалитете и особине неопходне да се успешно одговори високим захтевима овог посла.

Пожељне особине које треба да одликују припадника Безбедносно-информативне агенције су:

- Решеност да све своје способности и професионална знања уложе у посао заштите безбедности Републике Србије.
- Интегритет, морални и лични, који их чини достојним овлашћења која су им поверена.
- Високе интелектуалне способности, ширина и ниво образовања који ће им омогућити да изађу на крај са сложеношћу свакодневних задатака и пружити извесну предност у односу на потенцијалне противнике.
- Поузданост, одговорност и лојалност због којих се други на њих увек могу ослонити.
- Свест о тренутку, позицији у међународном окружењу и безбедносним изазовима који се налазе пред Републиком Србијом и њеним грађанима.
- Одважност да се ухвате у коштац са неким од најзначајнијих питања са којима се као држава суочавамо и жеља да, у посебно захтевним историјским околностима, дају важан допринос остваривању националних интереса.

³⁷Чл. 23 Закона о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 66/2014

- Изазов који прихватају радећи на узбудљивом, динамичном, занимљивом, несвакидашњем, али крајње одговорном послу.
- Самопоуздање, поверење у сопствене капацитете и компетенцију, али и спремност за учење и усвајање нових знања и вештина.
- Динамичност, предузимљивост, самосталност у послу, али и висок ниво самоконтроле, тактичности и одмерености.
- Сталоженост, присебност и способност за решавање проблема под притиском и доношење промишљених одлука и у критичним ситуацијама.
- Сналажљивост, прилагодљивост, флексибилност и креативност у приступу разноврсним ситуацијама са којима се могу суочити.
- Социјалне вештине и способности за рад са људима: комуникативност, речитост, убедљивост, продорност и не мање важна, вештина слушања, у пословима чији учинак директно зависи од успешности у контактима са људима.³⁸

Безбедносна култура оперативаца служби безбедности, а нарочито припадника Безбедносно-информативне агенције, претежно се заснива на њиховој професионалности и анонимности за окружење. Стога би се хвалисање и непотребно откривање свог идентита и професионалне припадности сматрало индикатором ниско развијене безбедносне културе. Одавање поверљивих информација до којих се дошло оперативним радом може имати вишеструке негативне ефекте.

Политичке претензије и претензије појединих руководилаца обавештајних служби за учешћем у политичком одлучивању или управљању земљом су супротност ономе што од њих захтева законодавац: благовремено достављање података политичком руководству државе ради што ефикаснијег управљања земљом, као и супротстављања безбедносно угрожавајућим појавама, првенствено политичком криминалу.

Због снабдевености одређеним овлашћењима, одређеном техником и вештинама њеног коришћења, неки припадници служби прибегавају њиховој злоупотреби. Афере које се претходних година „провлаче“ кроз медије о наводном упаду у информационе системе одређених државних служби, прислушкивању лидера одређених политичких струја, учешћу у атентатима на политичке неистомишљенике, спрези са организованим криминалним групама и слично свакако да нарушавају углед ових служби и

³⁸ БИА, < <http://www.bia.gov.rs/rsc/o-agenciji/profil-pripadnika.html> >, приступљено дана 18.09.2016. године.

искривљују слику о већински часном колективу служби и њиховом доприносу безбедности земље и грађана.

Посебан проблем кривичноправне и етичке природе јесте и тзв. криминал обавештајних служби. Наиме, саме активности обавештајне службе офанзивног (обавештајног), дефанзивног (контраобавештајног) и субверзивног карактера (примене разних облика силе) захтевају задирање у одређене слободе и права домаћих, односно страних држављана на територији наше, њихове или треће земље. То често представља извршење кривичног дела према кривичном законодавству земље на чијој се територији активност реализује. Стога би се безбедносна култура припадника обавештајних служби морала развијати у правцу употребе метода, средстава или технике којим се послови безбедности реализују уз поштовање правила дефинисаних у законима.

Важну улогу у креирању безбедносне културе млађих припадника службе имају старији и искуснији радници. С обзиром на то да је кроз редовно школовање и обуку немогуће све научити и да се неке ствари уче временом и искључиво кроз праксу, старије колеге имају моралну обавезу да едукују млађе, а млађи да усвајају знања и усавршавају се, што је такође елемент безбедносне културе.³⁹

9.2 Дисциплинска одговорност припадника безбедносно-информативне агенције

Особености дисциплинске одговорности и целокупног радно-правног положаја припадника Безбедносно-информативне агенције у односу на остале државне службенике уређене су примарно Законом о безбедносно-информативној агенцији и супсидијарно Законом о полицији.

Конкретније, према члану 20. став 1. Закона о Безбедносно-информативној агенцији, на права, дужности и одговорности по основу радног односа на припаднике Агенције примењују се прописи који важе за раднике министарства надлежног за унутрашње послове, а према члану 24. овог закона дисциплински поступак против припадника Агенције води се у складу са законом и другим прописима, у том поступку искључује се јавност, с тим што Влада ближе уређује питања која се односе на дисциплинску одговорност припадника Агенције.

Такође, припадници Агенције одговарају дисциплински сходно одребама Закона о полицији којим су прописане лаке и тешке повреде службене дужности и

³⁹ Љ. Стајић, С. Мијалковић, С. Станаревић, *Безбедносна култура*, Драганић, Београд, 2005. стр. 156-159.

дисциплинске мере за те повреде, као и утврђено право приговора трочланој дисциплинској комисији у року од осам дана на првостепене одлуке дисциплинских старешина.

Од ступања на снагу Закона о Агенцији 2002. године, Влада је до сада у три наврата, доношењем уредби, ближе уређивала дисциплинску одговорност припадника Агенције.

После ранијих уредби о дисциплинској одговорности, донетих под истим називом 2002. и 2006. године, најновијом Уредбом о дисциплинској одговорности припадника Безбедносно-информативне агенције извршено је усклађивање дотадашњих решења са последњим изменама и допунама Закона о полицији (од 2011. године) и утврђена су нова решења заснована на вишегодишњој пракси (од 2002. до 2012. године).

Новине у Уредби у односу на ранију Уредбу садржане су у више њених одредаба.

За покретање дисциплинског поступка сада је овлашћен руководиоца организационе јединице, који о томе одлучује по сопственој иницијативи или на предлог руководиоца унутрашње организационе јединице у којој припадник Агенције ради, што значи да за покретање овог поступка више није овлашћен дисциплински старешина. Ово решење је исправније и целисходније од ранијег, будући да је сада покретање поступка раздвојено од вођења поступка и одлучивања у првом степену за које је и даље овлашћен дисциплински старешина.

Овим раздвајањем омогућена је следећа новина у Уредби, и то да против решења дисциплинског старешине, којим је у првом степену одлучено о дисциплинској одговорности припадника Агенције, има право да поднесе приговор и напред наведено (руководеће) лице које је покренуло поступак, а не само припадник Агенције о чијој је дисциплинској одговорности одлучено. Овом променом у Уредби извршено је усклађивање решења из раније Уредбе са у међувремену извршеном изменом у члану 162. Закона о полицији којом је право приговора дисциплинској комисији против првостепеног решења, поред запосленог против кога се води поступак, стекло и лице које је тај поступак покренуло. Тако је у дисциплинском поступку уважен принцип "једнакости по оружју" обеју страна које у њему учествују.

Неколико новина у Уредби односи се на дисциплинског старешину. Предвиђено је да директор Агенције утврђује листу дисциплинских старешина. Руководилац организационе јединице који је покренуо дисциплински поступак (мора да) са ове листе одређује дисциплинског старешину и овлашћује га за вођење дисциплинског поступка и одлучивање о дисциплинској одговорности.

У вези са измењеним чланом 163. Закона о полицији, којим је дисциплинска комисија дефинисана као (дисциплински) колегијални орган и задржано раније законско решење да она одлучује у већу од три члана од којих један није из реда запослених, Уредбом су предвиђене две допуне.

Прва допуна је да председника, чланове и секретара дисциплинске комисије одређује решењем директор Агенције.

Друга допуна је интерпретација законског решења која се своди на то да о приговорима против одлуке дисциплинског старешине дисциплинска комисија одлучује у већу од три члана, од којих један није припадник Агенције.

Ради конкретизације допуне из члана 163а Закона о полицији, којим је предвиђено право на накнаду за ангажовање у вези вођења и одлучивања у првостепеном и другостепеном дисциплинском поступку, Уредбом је прописано да директор Агенције утврђује накнаду која се плаћа за ово ангажовање.

Интересантна је корекција ранијег решења према коме се усмена расправа у дисциплинском поступку може одржати без присуства припадника Агенције против кога се води поступак ако за то постоје важни разлози, а припадник је на расправу уредно позван. Сада је Уредбом предвиђено истоветно решење, с тим што је у њему израз: "важни разлози" замењен изразом: "оправдани разлози". Чиме се стручни обрађивач Уредбе руководио да изврши ову корекцију мање је важно од чињенице да је расправа у одсуству институт који представља изузетак у дисциплинском поступку и да се због тога рестриктивно користи, односно само у случају постојања нарочито важних разлога. На то упућује и члан 114. став 3. Закона о државним службеницима и члан 6. став 3. Уредбе о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова, према којима је за овај изузетак неопходно постојање важних разлога. И судска пракса захтева у овом погледу да су у дисциплинском поступку испуњени кумулативно прописани услови, како да постоји доказ о уредном позивању, тако и да постоје важни разлози за одржавање усмене расправе у одсуству државног службеника. Због тога се и "оправдани разлози" из члана 6. став 3. Уредбе у суштини своде на "важне разлоге", односно представљају више терминолошку него суштинску промену у односу на решење из раније Уредбе.

За разлику од ове, већу пажњу заслужује корекција којом је ранија формулација да припадник Агенције може у дисциплинском поступку да се брани сам или "преко заступника" измењена тако што је реч "заступника" замењена речју: "пуномоћника". Овакву корекцију требало би извршити и у члану 114. став 2. Закона о државним

службеницима, као и у члану 6. став 2. Уредбе о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова приликом њеног усклађивања са последњим изменама и допунама Закона о полицији.⁴⁰

На крају се може закључити да је Уредба, као нормативна творевина, комплетнија и квалитетнија од раније важећих уредби о дисциплинској одговорности припадника Агенције од 2002. и 2006. године, да је Уредбом извршено успешно усклађивање подзаконске материје о дисциплинској одговорности припадника Агенције са последњим изменама и допунама Закона о полицији, извршеним 2011. године, као и да Уредба садржи неколико новина које су значајне за ефикасност дисциплинског поступка у Агенцији.

⁴⁰ Стручни коментар најновије уредбе о дисциплинској одговорности припадника Безбедносно-информативне агенције, *Службени гласник РС*, бр. 48/2012

IV ДЕО

10. ОСНОВНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Државе у региону Југоисточне Европе прихватају и унапређују вредности демократије, економске и друштвене стабилности и безбедности. У складу са тим одређењима, оне се залажу за дијалог, што умањује могућност избијања сукоба и позитивно утиче на безбедносно окружење. Унапређење регионалне безбедности се у све већој мери заснива на сарадњи и заједничким и усаглашеним активностима у области безбедности, политике и економије и другим областима које су усмерене на очување стабилности и предупредивање криза у овом региону. Наслеђени проблеми из прошлости, историјске противречности, као и последице сукобљавања народа и држава на простору Југоисточне Европе, а посебно на простору Балкана, у новијој историји и данас утичу на стање безбедности у региону.

Република Србија је још увек суочена са значајним изазовима, ризицима и претњама који угрожавају њену безбедност. Основна претња безбедности јесте покушај отцепљења територије Аутономне Покрајине Косово и Метохија. Безбедносна ситуација на Косову и Метохији је оптерећена етнички мотивисаним актима насиља који доприносе стварању несигурности и страха код припадника српског народа и мањинских етничких заједница. Спора изградња демократских институција и демократске политичке културе и односа на Косову и Метохији, непоштовање основних људских права, ускраћивање слободе кретања, експанзија организованог криминала, узурпација и уништавања приватне имовине и културно-историјског наслеђа и отежан процес повратка прогнаних и интерно расељених лица, као и остали безбедносни проблеми који имају регионалне размере претварају овај простор у главни извор нестабилности у Републици Србији.

Република Србија је, као и остале државе региона, суочена са тероризмом, разним облицима организованог криминала, корупцијом, нелегалном трговином наркотицима, деструктивним деловањем појединих верских секти, трговином људима и финансијским и високотехнолошким криминалом.⁴¹

⁴¹ Република Србија, *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 5-8.

10.1 Организовани криминал

За разлику од ранијих облика организованог криминала, када је примарни разлог бављења криминалом био новац, данашњи „велики криминалци имају и више новца него што могу да потроше. Разлог даљег бављења организованим криминалом је (поред примарног) моћ, односно жеља за ванинституционалним, ванправним, ванетичким и другим утицајима на државу и политику, односно заузимање положаја и утицаја у друштву које не могу стећи учествовањем у нормалним демократским процесима. Та нова негативна енергија и опасности којеса собом носе изазивају последице које више ниједна земља појединачно, као ни међународна заједница, не могу да толеришу.

Организовани криминал подразумева постојање криминалне организације која има више од два члана, с циљем трајнијег вршења кривичних дела ради остваривања имовинске користи и одговарајућег утицаја, с тим пгго таква криминална организација, с циљем свог опстанка, мора да користи насиље или нека друга средства застрашивања или да успостави одговарајућу спрегу са државним, политичким, економским и финансијским субјектима, било корупцијом, уценом, изнудом било неким другим начином.⁴²

Иако је традиционално схватан као унутрашњи облик угрожавања, организовани криминал све више поприма међународне димензије и утиче на безбедност и стабилност државе споља. Битним променама организованог криминала на почетку XXI века сматрају се:

1. организовање традиционалних криминалних активности на ширем - глобалном нивоу;
2. повећани степен транснационалних веза и облика сарадње између криминалних организација и
3. вишеструко увећање моћи транснационалних криминалних организација да утичу на безбедност држава, на поткопавање демократских институција, на успорење економског раста држава и сл.⁴³

⁴² М. Бошковић, *Транснационални организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 24.

⁴³ З. Ивановски, *Глобални димензии на организориот криминал и кризата во Република Македонија*, Годишник на Факултетот на безбедност, Скопје, 2002, стр. 127.

Полазећи од облика организовања (група, банда, организација, удружење и сл.), унутрашњег устројства (хијерархија, дисциплина, закон ћутања), постављених циљева (приход, сталан финансијски доходак, остварени профит, политичке претензије и др.), метода деловања (корупција, изнуда, застрашивање, насиље и сл.) и квалитета успостављених веза (органи власти, државни органи, политичке партије и странке, привредни и финансијски субјекти и др.), могући су разни облици испољавања организованог криминала на унутрашњем и међународном плану.

Међународни, односно транснационални организовани криминал у теорији безбедносних наука сматран је савременим безбедносним изазовом, ризиком и претњом, а као такав је идентификован и у стратегијама националне безбедности многих земаља. Многи аутори га сматрају озбиљном опасношћу и претњом по функционисање правне државе и по развој демократије у међународним размерама⁴⁴, односно претњом међународном миру и стабилности.⁴⁵ Видови савременог организованог криминала су бројни:

1. организовани економски криминалитет типа криминалитет белог оковратника;
2. организовани економски корпорацијски (организацијски) криминалитет;
3. организовани криминалитет злоупотребе власти;
4. организовани војни криминалитет;
5. организовани нарко-криминалитет;
6. организовани криминалитет у вези са оружјем и муницијом;
7. организовани криминалитет у вези са накитом и скуповеностима;
8. организовани криминалитет у вези са културно-историјским добрима;
9. организовани криминалитет са радиоактивним материјалима;
10. организовани криминалитет у вези са фалсификовањем новца и хартија од вредности;
12. организована проституција и трговина белим робљем;
13. организовани криминалитет у вези са изнудама (рекет);
14. организовани криминалитет у вези са трговином људима;
15. организовани криминалитет у вези са играма на срећу итд.⁴⁶

⁴⁴ М. Ангелески, *Во борбата против организираниот криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап*, Годишник на Факултетот на безбедност, Скопје, 2002, стр. 95.

⁴⁵ W. Zalisko, *Russian organized crime: The foundation for trafficking*, Police, Bobit Publishing Company, Redondo Beach 2000, p. 19.

⁴⁶ М. Ангелески, *Во борбата против организираниот криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап*, Годишник на Факултетот на безбедност, Скопје, 2002, стр. 101.

10.1.1 Промет дрога

Значајан фактор угрожавања међународне безбедности представља илегални промет дрога, као облик организованог криминалитета.

Такозвана Балканска рута за промет наркотика стартује из земаља Средњег истока и завршава се у Европи. Главни транзитни центар осовине је Истанбул, одакле се преко Грчке, Бугарске или Албаније дрога преноси у западну Европу. Недавне политичке и друштвене промене у централној и источној Европи подстакле су да се формирају нова тржишта дроге. Турска је најзначајније раскршће путева дроге из југоисточне Азије према Европи и пружа гостопримство великом броју лабораторија.

Трговци из Албаније, у сарадњи са трговцима из Турске, делују великом брзином и покривају вакууме који су се створили због рата у Југославији. У извештају ЕНФОРОЛ-а, као главне магистрале промета дрога из југоисточне Азије ка Европи помињу се Турска, Бугарска, бивша Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија, као и Албанија и Грчка.

У извештају се помиње количина од шест тона хероина месечно, што је веома значајно уколико се узме у обзир чињеница да се податак помиње у званичном извештају Министарства иностраних послова САД. У тим земљама се постепено формирају и унутрашња тржишта ради покривања растућих унутрашњих потреба.

Савет ЕУ у извештају од 19. марта 1998. године изразио је одлучност да се бори против илегалног промета дрога у земљама чланицама. У тим оквирима European drugs unit Европола намерава да интензивира своје напоре, узимајући у обзир информације које ће добијати и од земаља које не припадају ЕУ. Европол ће учествовати у споразумима са другим земљама које не припадају ЕУ ради сузбијања илегалног промета дрога.⁴⁷

10.1.2 Промет оружја

Илегална трговина оружјем, као и дрогом, веома је распрострањен и уносан посао, али и веома опасан за безбедност света. Епоха после хладног рата је нова пословна епоха. Период после хладног рата и крај конфронтације између Истока и Запада пореметио је светску равнотежу сила, доводећи до настанка великог броја малих

⁴⁷ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011. стр. 188-194.

ратова, често са сасвим неконтролисаном динамиком. Мали локални ратови, било да имају националну димензију, било да су производ унутрашњих мањинских спорова или пак да се подводе под назив „ослободилачки ратови“, стварају нову слику наше планете. У већини поменутих притисака и оружаних сукоба користи се оружје које се набавља из мреже илегалног промета оружја. Део проблема са којима се суочила и још се суочава Албанија после догађаја из 1997. године представља и илегална трговина великим количинама оружја.

Илегална трговина оружјем бележи повећање у балканским сукобима, посебно на територији Косова и Метохије, као и трговина оружјем за потребе мађарског организованог криминала. Лакоћа којом се обавља илегална трговина оружјем забрињава јер непосредно подстиче повећање криминала и вођење локалних ратова.⁴⁸

10.1.3 Лажни азиланти - економски емигранти

Проблем који је настао због великог прилива азиланата у Европу изузетно погађа многе земље. Једно време стављен под контролу, мада не потпуну, током деведесетих година XX века овај проблем је постао изузетно озбиљан због великог прилива лажних азиланата. Паралелно са појавом лажних азиланата, примећено је и повећање криминалитета.

Незапосленост и повећање свих врста друштвених проблема с којима се суочава Европа изазвали су јачање тих феномена и још више допринели стварању безизлазне ситуације. У Немачкој, на пример, земљи са највећим процентом страних радника, запажа се нагли развој крајње десничарских и расистичких организација које врше разне насилне испаде против страних радника.⁴⁹

10.2 Тероризам

Тероризам се може дефинисати као примена смишљеног организованог и систематског насиља несuverеног (недржавног, невладиног) субјекта (група, банда, организација, политичка странка и сл.) или сувереног (државног) субјекта, односно државе, одлучног да и најбруталнијом физичком силом над унапред одабраном (персоналном) или насумичном жртвом (цивил, полицајац, судија, војник,

⁴⁸ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011. стр. 195.

⁴⁹ *ibid.* стр. 196.

политичар...), ради њеног убиства, сакаћења, киднаповања или психичког злостављања, приоритетно изазове колективне комплексе страха или несигурности, збње или апатије у средини из које је непосредна жртва напада, да би постигао пројектовани политички циљ.

Тероризам се може окарактерисати, односно дефинисати и као организована примена насиља (или претња насиљем) од стране политички мотивисаних извршилаца, који су одлучили да кроз страх, збњу, дефетизам и панику намећу своју вољу органима власти и грађанима.⁵⁰

Из тако схваћеног појма тероризма јасно је да терористичког акта нема без употребе физичког насиља, политичког карактера активности, изазивања страха и других психичких реакција; очекиваних ефеката и реакције и циљног, планираног и организованог деловања.⁵¹

Појави конкретног тероризма доприносе:

-објективне околности под којима се подразумевају неправде и несавршености у економској сфери и политичкој надградњи друштва (функционисање, односно нефункционисање његових институција, недовољно образовање, сиромаштво, отуђеност, изолованост појединаца и друштвених група, корупција, мито и сл.);

-субјективне околности под којима се подразумева процена терориста да се такво „неодрживо“ стање може променити само насиљем, односно да је насиље најбржа, најцелисходнија, најефикаснија и у датим околностима једино могућа варијанта деловања.⁵²

Организациона структура терористичких организација увек је у функцији циљева организације, односно представља најцелисходнији механизам који, користећи утврђене методе и активности организације, остварује унапред одређене и формулисане политичке циљеве. Оно што је заједничко свим терористичким организацијама јесте да су то илегалне организације чије постојање и деловање указује на повећан степен друштвене опасности. Ово зато што су, у већини случајева, терористичке организације ослоњене на службе и снаге посебних дејстава неких других држава које им пружају сву потребну материјалну и другу подршку.⁵³

⁵⁰ Р. Гаћиновић, *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998. год, стр 31.

⁵¹ С. Ковачевић, *Тероризам и Југославија*, Arcade print, Београд, 1992, стр. 35.

⁵² Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011. стр. 267-268.

⁵³ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011. стр. 270.

10.2.1 Начин испољавања, видови и врсте тероризма

Тероризам се испољава на више начина. Једна од основних подела зависно од локације и држављанства актера (извршилаца и жртава) јесте на унутрашњи и међународни.⁵⁴

Унутрашњи тероризам је насиље мотивисано остваривањем политичких циљева које примењују аутономни недржавни учесници у оквиру сопствене земље, при чему су објекти напада искључиво институције унутар земље, нпр., ЕТА, ИРА и слично и званични или незванични друштвени органи против својих грађана или добара домаћег порекла.

Међународни тероризам настаје на два основна начина: прво, у случају када је у терористички акт, директно или индиректно, намерно или ненамерно, увучено две или више држава, било преко својих држављана било преко добара која могу бити субјекти или објекти терористичког напада; друго, у случају када је терористичким актом погођено добро које ужива међународну заштиту.

Осим наведене поделе тероризам се у односу на пасивни субјект - жртву дели на масовни и индивидуални, а у односу на то да ли је жртва унапред одређена или не, на селективни и неселективни.⁵⁵

Тероризам можемо посматрати у следећим видовима.

- Држава против државе (међудржавни тероризам). - Држава може примењивати и терористичке акте, односно методе према другој држави на прикривен или отворен начин. У првом случају за извршење терористичких аката користе се новостворене терористичке групе, па и сопствени агенти. То се остварује на перфидан начин тако да се веза између владе државе (наручиоца акта) и извршиоца не може лако открити или се може порицати ако се већ открије. Доказ за то је претпоставка да ниједна нетерористичка група не може да опстане без подршке иностраног фактора. У другом случају држава или представници највише државне власти дају подршку терористичким акцијама и покретима или се користе дипломатска и конзуларна представништва за пружање уточишта терористима после извршених терористичких аката.

⁵⁴ А. Савић, *Основи државне безбедности*, ВШУП, Београд, 1998, стр. 85.

⁵⁵ М. Милошевић, *Тероризам као кривичноправна категорија*, Безбедност, број 4/1988, стр. 340.

- Држава против недржавног субјекта. - Том облику држава прибегава када њен режим настоји да се одржи на власти и одбрани од противника применом тероризма у стању створеном применом политичког насиља. Страховлада може бити други назив за такву врсту тероризма. О таквом виду тероризма ретко се расправља у међународним форумима као о виду тероризма. Више се говори о терору државе, о масовном кршењу људских права или о геноциду.
- Недржавни субјекти против државе. - Под овим видом тероризма најчешће се подразумевају методи политичке борбе коју недржавне организације, групе или појединци воде против своје или стране државе. Често је мотив недржавног тероризма у етничким и националним разлозима терориста. Терористичке групе очекују да ће се насиљем и застрашивањем изборити за отцепљење једног дела територије, насељеног претежно једном етничком групом. Овом облику припада и тероризам верских покрета. Њега спроводе верски заслепљене терористичке групе ради постизања фундаменталних политичких промена у друштву. Ове терористичке групе теже политичком уређењу земље на религиозним основама или одвајању територије на којој живе и припадају другој земљи истоветног религиозног опредељења.
- Недржавни субјекти против других недржавних субјеката. - Назива се још и хоризонтални тероризам. Овде се терористи не обрачунавају са државом, већ са другим политичким противницима у борби за власт и премоћ. Пример за овај облик је борба између разних група које се боре за ослобођење Палестине, због различитих погледа на метод борбе против Израела.

Најупечатљивије врсте тероризма, које се у последње време најчешће испољавају јесу:

- Националистички тероризам који изводе националне организације које се боре за политичку независност земље или територије на којој живе припадници дотичне нације или етничке групе. Ови терористи се, углавном, боре против државе на чијој територији живе или против државе са чије територије су избегли. У новије време сепаратистички покрети све више користе терористичка дејства да на себе и свој проблем скрену пажњу

међународне јавности, а то се најлакше постиже угрожавањем људи и добара која уживају међународну заштиту.

- Религиозни тероризам спроводе верски заслепљене, индоктриниране групе с циљем постизања темељних политичких промена и стварања уређења на религиозним основама. Оваква врста тероризма испољава се као религиозни тероризам фанатичких група које, у име својих циљева, изводе акције ради утемељења религијских друштвених вредности.
- Превратнички или идеолошки тероризам изводе радикалне групе које теже фундаменталним политичким променама. Ови терористи се надају да ће насиљем и застрашивањем променити носиоце власти, политички и друштвено-економски поредак.
- Емигрантски тероризам врше емигранти из земље незадовољни стањем, социјалним и друштвеним положајем. Ови терористички акти се припремају изван земље и спроводе се илегалним убацивањем терориста у земљу или се врше према легитимним представничким институцијама те земље у иностранству.⁵⁶

10.2.2 Исламска Држава као највећа терористичка претња данас

Исламска Држава, скраћено ИД, позната и као Исламска Држава у Ираку и Леванту (ИДИЛ) или Исламска Држава у Ираку и Сирији (ИДИС) је непризната терористичка држава која под својом контролом држи велике делове Ирака и Сирије. Формирана је 3. јануара 2014. године, да би 29. јуна исте године била проглашена калифатом.

Од марта 2015, контролише територију на којој живи десет милиона људи у Ираку и Сирији, и под номиналном контролом држи мале делове Либије и Нигерије. Исламска Држава такође оперише или има организације које су јој подређене у другим деловима света, укључујући јужну Азију.

Већинско становништво Исламске Државе чине сунитски муслимани. Вође Исламске Државе су следбеници салафизма, екстремне верске секте настале из сунитског ислама. Припадници осталих вероисповести или секти (хришћани, језиди, шиити), као и они сунитски муслимани који се не слажу са салафистичким тумачењем

⁵⁶ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011. стр. 268-270.

ислама, изложени су прогону. Над курдским језидима су припадници Исламске Државе извршили геноцид, оптужујући их за обожавање ђавола.

Најкасније од 2004, значајан циљ ове групе је био оснивање сунитске исламске државе. Прецизније, ИСИЛ је тежио да се успостави као халифат, исламска држава предвођена групом верских лидера под врховним вођом -халифом- за кога се верује да је наследник пророка Мухамеда. У јуну 2014. године ИСИЛ је објавио документ у коме се тврди да су пронађени докази да вођа ИСИЛ-а, ел Багдади вуче порекло од Мухамеда, и након проглашења новог халифата 29. јуна, група је поставила ел Багдадија за свог халифа. Као халиф, он је захтевао да му се сви муслимани из целог света зајму на верност, у складу са исламским правом (*фикх*).

ИСИЛ је објаснио своје циљеве у свом часопису Дабик, где је речено да ће наставити да осваја територије широм света: благословена застава покрива све источне и западне крајеве Земље, испуњавајући свет истином и правдом Ислама и окончавајући лажност и тиранију цахилијаха (стања незнања), чак и ако Американци и њихова коалиција то презиру. Према немачком новинару Јиргену Тоденхеферу, који је провео десет дана у Исламској држави у Мосулу, став који је све време слушао је да ИСИЛ жели да „освоји свет“ и да ће сви који не верују у њихову интерпретацију Курана бити убијени. Борци ИСИЛ-а (према Тоденхеферу) верују да „*све религије које се слажу са демократијом морају да умру*“.

Када је халифат проглашен, ИСИЛ је објавио: „*Легалност свих емирата, група, држава и организација постаје ништавна ширењем ауторитета халифата и доласком његових трупа у њихове области*“. Ово значи одбацивање политичке поделе Блиског истока коју су успоставиле западне силе током Првог светског рата у оквиру Сајкс-Пикотовог споразума.

ИСИЛ је салафистичка група. Прати екстремистичку интерпретацију Ислама, промовише верско насиље, и сматра муслимане који се не слажу са њеним интерпретацијама неверницима или апостатама.

Према Хајдеру ал Кхоеију, филозофија ИСИЛ-а је представљена симболизмом у виду црне заставе која је варијанта легендарне борбене заставе пророка Мухамеда, коју је група усвојила: на застави се налази Мухамедов жиг унутар белог круга, изнад кога стоји натпис, „*Нема бога осим Алаха*“. За такав симболизам се каже да показује веровање ИСИЛ-а да ова група представља поновно успостављање раноисламског

халифата, са свим политичким, религиозним и исхатолошким последицама које то имплицира.⁵⁷

ИСИЛ тежи повратку у ране дане ислама, одбацујући све иновације у вери, за које група сматра да кваре њен првобитни дух. ИСИЛ осуђује касније халифате и Отоманско царство због скретања од онога шта ИСИЛ сматра чистим Исламом, и тежи да оживи првобитни вахабистички пројекат поновног успостављања халифата који би био вођен строгом салафистичком доктрином. Пратећи салафистичку вахабистичку традицију, ИСИЛ осуђује оне који поштују секуларне законе као невернике, што ставља и тренутну саудијску владу у ову категорију.

ИСИЛ попут других салафистичких покрета сматра да само легитимни ауторитет може да преузме вођство над џихадом, и да први приоритет у односу на све друге циљеве борбе, као што је рат са немуслиманским државама, треба да буде прочишћавање исламског друштва. На пример, ИСИЛ сматра да је палестинска сунитска група Хамас апостатска и да нема легитимни ауторитет да води џихад, и виде борбу против Хамаса као први корак ка сукобу ИСИЛ-а са Израелом.

Једна разлика између ИСИЛ-а и других исламистичких и џихадистичких покрета (укључујући Ал Каиду) је нагласак на есхатологији и апокалиптицизму, и веровању да је долазак имама Махдија (који ће владати пре краја света и ослободити свет од зла) близу. ИСИЛ верује да ће поразити „војску Рима“ у граду Дабику у северној Сирији у оквиру испуњења пророчанства. Пратећи своје тумачење Хадиса дванаест наследника, ИСИЛ такође верује да ће бити још само четири легитимна халифа након ел Багдадија. Грађански ратови који бесне у тим државама данас (Ирак и Сирија) дају кредибилитет тим пророчанствима. Исламска држава потпаљује апокалиптичну ватру. За Бин Ладенову генерацију, апокалипса није била значајан основ за регрутовање. Владе на Блиском истоку пре две деценије су биле стабилније, а верска мржња више под контролом. Бољи начин за регрутовање је било позивање на борбу против корупције и тираније него против Антихриста. Међутим, данас регрутовање по основу апокалипсе има више смисла.⁵⁸

⁵⁷ A. Speckhard, *End Times Brewing: An Apocalyptic View on al-Baghdadi's Declaration of a Caliphate in Iraq and the Flow of Foreign Fighters Coming from the West*, Huffington Post UK, преузето: 01.10.2016. http://www.huffingtonpost.co.uk/anne-speckhard/isis-iraq_b_5541693.html

⁵⁸ W. McCants, *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State*, New York, St. Martin's Press, 2015, p. 147.

10.2.3 Злочини и кршење људских права од стране ИСИЛ

Припадници Исламске Државе убили су неколико стотина ратних заробљеника и преко 1000 цивила. На подручју под својом влашћу увели су законе који укључују смртну казну, мучење и сакаћење. У Исламској Држави се такође спроводи политика етничког чишћења мањинског становништва (Курда, Асираца, Јермена), као и прогона верских мањина (хришћана, језида, шиита). Цивили убијени од стране припадника Исламске Државе укључују децу, старце и целе породице. Милитанти Исламске Државе у своје редове регрутују и децу, а злочини усмерени против жена укључују силовање и отмицу. Од стране ових милитаната је киднаповано око 450-500 жена и девојчица, од којих је један број претворен у сексуално робље.

Забележено је да су припадници Исламске Државе убијали и сунитске муфтије и имама који су одбили да им положе заклетву верности. Тако је у јуну 2014. године у Мосулу убијено дванаест сунитских муфтија и имама.

10.2.4 Исламска држава и Србија

Графити са претњом „калифат долази“ и потписима ОВК, Албанске националне армије и Исламске државе осванули су 12. октобра 2014. године на имању манастира Високи Дечани. Тамошњи Срби као и братство манастира узнемирени су због ових натписа јер је у последње време више од 200 младих Албанаца са КиМ отишло у цихад у Ирак и Сирију, а страхује се да би мрежа цихадиста могла да организује терористичке нападе и на самом Косову и Метохији. Монаси су, чим су приметили графите, обавестили Косовску полицију и Кфор, који су одмах покренули истрагу. Док је игуман манастира Високи Дечани током увиђаја разговарао са локалним командантом Кфора, пуковником Минелијем и шефом дечанске косовске полиције испред екстремистичких графита, група младих Албанаца је са оближњег пута, удаљеног стотинак метара, почела да скандира „УЧК“. Полиција је привела тројицу младића због провокативног понашања.

Дана 2. марта 2016. године, тројица припадника Исламске државе ухапшена су на Косову и Метохији због сумње да су планирали терористичке нападе у Србији. Косовска полиција задржала је у притвору Ф. Б, И. Ф и С. Л. због успостављања ћелија Исламске државе на Косову и Метохији и поднела кривичне пријаве против тројице повратника из Сирије због повезаности са Исламском државом. Њих тројица живели су у Приштини, Урошевцу и Гњиланама. Ф. Б, који је боравио у Сирији од фебруара до

децембра 2015. године, имао је највише искуства у ратовању. Он је био први у практичној и теоретској обуци, а онда му је дато оружје и послат је на линију фронта. Касније је унапређен у вођу борбене јединице, која је имала 11 чланова махом са Косова и Метохије.

10.3 Секте

Деструктивно деловање верских секта је тема и проблем који у последње време заокупља интересовање не само стручне него и научне јавности. Све је више новинских чланака, монографија и научних радова који се баве овим проблемом. Многобројни су захтеви да се друштво заштити од деструктивног деловања појединих секти, култова и праваца.

Када је реч о верским сектама, највећи број аутора сматра исправнијим мишљење које корен речи секта проналази у латинској речи *зедт*, што у преводу значи - следити, ићи за неким. Ово мишљење данас преовладава.

Ако се посматра са социолошког аспекта, под верским сектама подразумева се облик верских заједница чија се доктрина, начин организовања следбеника и третман у друштву, у великој мери, разликују у односу на постојеће религије. Суштина њихове доктрине састоји се у опонирању, делимично или у потпуности, владајућим теолошким, идеологијским и етичким судовима у друштву. У почетку их карактерише већи аскетизам, самодисциплина, али и фанатизам у односу на матичне вере.⁵⁹

Најбољу безбедносно дефиницију појма деструктивне секте је у свом раду користила Парламентарна комисија француске Националне скупштине. У извештају ова комисија је дефинисала секте као: „Групе које се могу препознати по својој манипулацији усмереној ка психолошкој дестабилизацији својих следбеника, с циљем да се од њих извуче потпуна потчињеност, смањење критичког духа, прекид са општеусвојеним препорукама (етичким, грађанским, општеобразовним) и које са собом повлаче опасност за индивидуалне слободе, здравље, образовање, демократске институције. Те групе користе филозофске, религиозне и терапеутске маске да би сакриле циљ добијања власти, утицаја и стицања следбеника.“⁶⁰

⁵⁹ Б. Ђурђевић-Стојковић, *Верске секте и покрети - Ловци на душе*, Београд, 1997, стр. 18.

⁶⁰ Француски парламент о сектама, Београдски дијалог, број 1/1997, стр. 13.

Понекад се за потребе проучавања секти из безбедносног аспекта, уместо одређивања појма деструктивне секте, приступа одређивању критеријума који могу указати да је у конкретном случају реч о опасној (деструктивној) секти.

Ти критеријуми су следећи: моћ (у чијим серукама она заиста налази), вођа (да ли је аутократски или попштује свачију личност), унутрашња структура (до које мере су слободе ограничене, каква су им правила образовања, живота у заједници, брачног живота и породичног живота), финансије (какво им је порекло, како секористе и ко их контролише), живот верника (на који начин се придобијају нови верници, у којој мери су уклопљени у друштво и заштићени, какво им је професионално образовање).

Поред ових критеријума аутор наводи као посебно важну и чињеницу да ли постоји флукуација (слободно ступање и напуштање групе), уз напомену да уколико нема флукуације или је она веома мала, дијагноза о позитивности групе, без обзира на горње критеријуме, мора бити уздржана.⁶¹

10.3.1 Деструктивне секте као носиоци угрожавања безбедности државе (друштва)

Један од услова за стабилно и здраво друштво представља правилно формирана колективна свест, која се ствара као синтеза индивидуалне свести. Поред уобичајене колективне свести, која се сматра позитивним покретачем државе и друштва, постоје и патолошки облици колективне свести (између осталих и секташка свест), који се рађају као задати и наметнути облици појединцима или групама, а ради успостављања контроле државних институција, па и саме државе. Човек у основи све своје вредности усваја процесом образовања, социјализације преко породице, школе, група којима припада, па се напад и угрожавање основних вредности друштва обавља дезинтеграцијом тих институција. Ако је популација земље препуштена утицају страних средстава информисања и страниј деструктивној психолошко-пропагандној делатности, она постаје пасиван објект којим се може манипулисати према туђој вољи и интересима. Секте управо и представљају средство психолошко-пропагандног деловања у свим сферама друштва и на све узрасте становништва.

Колико је за секту важно пропагирање њене доктрине и сопствено рекламирање ради придобијања нових чланова, и каквим све поступцима у том циљу неке од њих прибегавају, показује и пример секте Фалун Гонг. Ова кинеска секта, са учењем и доктрином заснованом на традиционалној кинеској религији и медитацији, деведесетих

⁶¹ Jean Vernet, *Секте*, Плато, Земун, 1997, стр. 94.

година прошлог века стекла је милионе следбеника. Званично је забрањена од 1999. године, након организовања јавних скупова који су прерасли у грађанске нередне у којима је ухапшено више од 1 000 њених следбеника. Врхунац у упорности и перфидности при пропагирању идеја и учења ове секте представља „отмица“ 8Ш 08АТ сателита за емитовање националног телевизијског програма. Наиме, у периоду од 23. до 30. јуна 2002. године, ова секта је по званичној изјави кинеског Министарства за информациону индустрију, преко девет канала Централне кинеске телевизијске станице (ССТУ) и преко десет провинцијских телевизијских канала емитовала емисије о својој секти. Секта је пажљиво одабрала термин за своју пропагандну делатност: у том периоду одигравало се финале Светског првенства у фудбалу и велики број грађана Кине је пратио преносе националне телевизије. Политички врх Кине прогласио је овај акт претњом по националну безбедност. Ствар је утолико озбиљнија ако се зна да слични сателити служе за управљање интерконтиненталним ракетама кинеских оружаних снага.

Један од начина слабљења духовног јединства и колективне свести једног народа јесте слабљење његове економске и традиционалне структуре. Секте, управо, раде на слабљењу традиције, а пре свега вере. Ти облици патолошке свести имају негативан утицај на јачање осећања патриотизма, националне припадности, јединства народа и моћи државе.⁶²

Секте су такође непријатељски оријентисане према демократији. Њихов циљ јесте укидање државе и њених институција и њена замена „божјим царством“, формираним према сопственој замисли.

Циљ већине секти не своди се на чисто врбовање што већег броја наивних и неупућених грађана. Он је много озбиљнији. То је најчешће долазак на власт или контрола носилаца власти. Секте често не теже брзом остварењу профита. Оне инвестирају средства, постепено повећавајући свој утицај и припремају се за преузимање власти (али не саме). Управо због тога секте теже да заврбују лидерске кадрове, користећи организационе и структурне слабости у младим демократским државама да би се у њима учврстиле и наметнуле свој систем вредности.

10.3.2 Деструктивне секте и обавештајна делатност

⁶² Т. Грујић-Кораћ, *Социолошко-правни приступ развоју секташке свести*, Београдски дијалог, број 2, 1998, стр. 27.

Многи познаваоци проблематике верских секти тврде да су поједине деструктивне секте директно основале и да их контролишу неке обавештајне службе, уз напомену да те службе обучавају кадар секти за врбовање верника, да финансирају њихове активности а, сходно томе, и да им одређују конкретне задатке.

Међународне верске секте имају у свету релативно велики број апсолутно послушних следбеника, распрострањених у отприлике 50 до 100 држава широм света.

Организациона структура тих секти је, по правилу, строго централизована и заснована на хијерархијском принципу. Централне се налазе у земљама где су секте првобитно основане (највећи део секти је настао у САД, Немачкој и Француској). Оне управљају сектама, одређују догму, задатке и циљеве које треба постићи, начин рада, контролишу финансије и слично. Често при централама постоје огранци (сектори, одсеци) којима је поверено управљање одређеним подцентрима, организованим по принципу великих територијалних целина (на пример, за источну Европу, за западну Европу, за Азију и сл.).⁶³

Чланови деструктивних секти су увек супротстављени нормама друштва и имају крајње негативан став о друштву (држави) у коме се налазе. Због тога их није тешко, уз навођење одређених разлога, усмерити ка деструктивном и субверзивном деловању. Контрола и праћење рада деструктивних верских секти у државама где им се налазе централе увек је под јурисдикцијом неке обавештајне службе.

Основни методи рада секти прилагођени су врбовању нових чланова, тако да та активност не ствара подозрење код контраобавештајних органа земље домаћина, што могу искористити стране обавештајне службе и потенцијални непријатељи.

На међународном плану неким од тих секти пружа се чак и званична државна подршка (званични протести САД поводом одлуке Немачке да забрани рад Сајентолошкој секти, иако је и у САД-у против ове секте вођено више кривичних поступака).

Уколико су пријављене као верске заједнице, секте остварују (а често и злоупотребљавају) имунитет који им се на основу гарантовања слободе вероисповести у многим земљама пружа (ослобођене су пореза, толеришу им се неке делатности које би под одређеним околностима биле недозвољене у вези са врбовањем чланства, издавачком делатношћу, растурањем пропагандног и другог материјала и сл.).

⁶³ М. Ђорђевић, *Едукација - услов за успешно предупредивање деловања верских секти*, Београдски дијалог, број 1, новембар 1997, стр. 27.

Уколико секте или њихови следбеници буду због свог деловања и одређених криминалних и других активности прогањани, тешко је, а понекад чак и немогуће, за такве активности оптужити земље у којима се налазе централе тих секти.

При центрима појединих секти често се налази велики број иностраних „мисионара“.

Постоје извори који потврђују сарадњу верских секти са носиоцима високих међународних и државних функција.

На основу контаката између секти и ових представништава, који су индикативни како по учесталости, начину и времену, тако и по врсти особа са којима се контактира, може се закључити да су ова дипломатско-конзуларна представништва и поједине секте нашли одређене интересе за међусобну сарадњу. Опште позната чињеница је да су разне обавештајне службе под параваном различитих организација Уједињених нација и међународних хуманитарних организација одрађивале знатан део обавештајног посла и да су их увек користиле као несметане канале ради убацивања својих људи и за сакупљање обавештајних података и информација. Поједине секте у својој организацији имају понекад организације сличног карактера. Преко тих организација оне остварују контакт са другим међународним, али и владиним организацијама (нпр., хуманитарна организација Адвентистичке цркве — АДРА, хуманитарна организација Пентокосне цркве „Хлеб живота“, као и многе организације међународног или хуманитарног карактера које су основали Сајентолошка секта, Унификациона црква и сл.). Поред овога, секте се често укључују у рад постојећих организација (ИЦРЦ, УНХЦР, Лекари без граница и сл.) из више разлога. Као прво, на тај начин могу званично и јавно да размењују информације. Чињеница да „учествују“ у раду хуманитарних организација поспешује њихов имиџ и општу слику о њима. На тај начин омогућује се неометано пристизање мисионара секти и средстава за рад. На основу тих контаката омогућује им се да у камповима и прихватним центрима тих организација покушају да врбују што већи број избеглица и многих других људи који су се нашли у животним недаћама.

Секте су (иако се на први поглед може учинити да није тако), способне за комплексна обавештајна дејства и обавештајни продор у структуре власти било које државе. Многи примери говоре у прилог тој чињеници. Најкарактеристичнији је пример сајентолога. На основу пресуда донетих против припадника ове секте у разним државама, може се закључити да су остварили значајан продор у обавештајне

организације у САД (војске, морнарице, царинске службе, агенције ЦИА и судских установа), Грчкој (контраобавештајна служба), а највероватније и у Немачкој.

10.3.3 Деструктивне секте и тероризам

До пре десетак година, опасност од могућих терористичких акција које би учиниле секте углавном се заснивала на неким хипотетичким чињеницама изведеним на основу карактеристика секти. У том смислу, навођено је следеће: многе секте имају политичке аспирације, реч је о финансијски веома богатим организацијама којима није проблем да набаве средства за масовно уништавање (отрове, оружје, експлозивне направе и сл.), неке од секти имају веома бруталне методе рада (физичко разрачунавање са противницима, отмице, убиства и сл.), међу припадницима секти увек се налазе лица са изузетно психопатолошким структурама личности (тако да не постоји проблем да се нађе извршилац за такве акције) и слично.

Нажалост, време је показало да није у питању само апстракција. Наиме, 1994. године догодио се први терористички напад секте АУМ Шинрикјо, када је у јапанском граду Мицамото погинуло осморо људи, и око двеста отровано „непознатим гасом“. Због неспремности органа безбедности, до опсежне акције полиције је дошло тек 1995. године, када су припадници ове секте, 20. марта, поставили 34 контејнера отровног гаса сарина на пет станица токијског метроа и када је усмрћено тридесет особа, а 5 500 теже повређено.

На основу досадашњег испољавања може се извести закључак да тероризам секти нема много специфичности у односу на класични тероризам. Карактеристике класичног тероризма, као што су организованост, насилност, бруталност, разноликост објеката напада, економичност и сл., не треба посебно објашњавати када су у питању акти тероризма које изврше секте. Једина карактеристика која захтева детаљније објашњење је политички мотивисана намера. Разлог томе је то што је некад тешко открити ову политичку намеру када је реч о терористичким акцијама које изводе припадници секти. Та намера код секти није увек отворено изражена, али анализом доктрине секте која је извела терористички напад, као и анализом времена и конкретних околности које су претходиле самом акту увек се могу извући политичке конотације.

11. ЗАКЉУЧАК

Тачна је констатација да су људи, државе и међународна заједница данас угроженији него икада раније због великих промена које су се догодиле током последњих неколико година што се нарочито односи на државе у транзицији и на тзв. државе „младе демократије“. Тој чињеници треба додати и повећан број организација, група и појединаца чији су интереси да угрозе опстанак, раст и развој неких држава и влада било да су им оне економски, политички, идеолошки или верски противници. Осећај угрожавања у свим друштвима постаје све снажнији иако смо свесни чињенице да никада није било више снага безбедности.

Чињеница да у безбедности не постоји апсолутна поновљивост безбедносних догађаја ствара непремостиву препреку да се коначно реши проблем класификације изазова и претњи безбедности. Стратегија мора да одговори на два основна питања: 1) од кога и од чега треба да се штитимо и 2) на који начин и којим средствима ћемо то чинити.

Република Србија, као и земље у окружењу, суочава се са мноштвом сложених и повезаних изазова и претњи безбедности који имају утицаја на нас али и на глобалну (међународну) безбедност. Осим оних изазова и претњи који долазе споља као транснационалне претње (међународни тероризам, транснационални организовани криминалитет, корупција међународних размера и друго), Република Србија се суочава и с проблемима сопствене безбедности који друге дотичу само посредно (Хаг, Косово и Метохија, Копнена зона безбедности, економски проблеми транзиције, послератне последице, сиромаштво, избеглиштво, транзиција друштва (политичка-економска и слично).⁶⁴

Дакле, правилно одмерен и циљно опредељен стратешки концепт безбедности услов је остваривања безбедности, а тиме и опстанка малих држава. Изградња система националне безбедности, свакако обухвата више задатака. Међу првима је дефинисање стратегије националне безбедности као основног политичко-безбедносног документа који осликава постулате спољне и унутрашње политике на пољу безбедности, односно њену опредељеност да сопственим системом безбедности изграђеним на националним потенцијалима и у сарадњи с другим системима и међународним безбедносним

⁶⁴Бајагић М.: „Реформа обавештајно-безбедносног система Републике Србије у условима нових изазова и претњи“; Србија-безбедносни и институционални изазови, Зборник радова, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 311

организацијама оствари и очува националну безбедност државе у најширем смислу тог појма.⁶⁵

Погрешно би било, међутим, закључити да је реч о изолованом систему. Систем безбедности је део друштва, дакле друштвени подсистем који је одраз друштва с јаким везама и утицајима које трпи и даје према свом окружењу али и према међународном систему безбедности чији је саставни део. Систем безбедности тешко може да егзистира без сарадње с другим системима и међународним организацијама чак и када су им интереси тренутно супротстављени.⁶⁶

⁶⁵ Више о томе: М. Ковач, *Основне теоријске поставке стратегије националне безбедности и њене рефлексије на систем одбране, Србија-безбедности и институционални изазови*, Зборник радова, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

⁶⁶ Љ. Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011. стр. 309

12. ЛИТЕРАУТРА

1. Др Љубомир Стајић, *Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет, Нови Сад, 2011.
2. Др Љубомир Стајић. Мр Саша Мијалковић, Светлана Станаревић, *Безбедносна култура*, Драганић, Београд, 2005.
3. Симић, *Наука о безбедности*, Београд, 2001.
4. Зоран Кековић, *Системи безбедности*, Београд, 2011.
5. Проф. др Радоје Б. Радуловић, *Људска права и демократија*, Дневник, Нови Сад, 1993.
6. Др Милан Петровић у сарадњи са Милошем Прицом, *Посебно управно право са међународним управним правом*, треће измењено и допуњено издање, Ниш, 2014.
7. Вељковић Владимир, *Основи безбедности*, Висока школа струковних студија за криминалистику и безбедност у Нишу, Ниш, 2010;
8. М. Бошковић, *Транснационални организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 2003;
9. З. Ивановски, *Глобални димензии на организираниот криминал и кризата во Република Македонија*, Годишник на Факултетот на безбедност, Скопје, 2002;
10. М. Ангелески, *Во борбата против организираниот криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап*, Годишник на Факултетот на безбедност, Скопје, 2002;
11. W. Zalisko, *Russian organized crime: The foundation for trafficking*, Police, Bobit Publishing Company, Redondo Beach, 2000;
12. Радослав Гаџиновић, *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998;
13. С. Ковачевић, *Тероризам и Југославија*, Arcade print, Београд, 1992;
14. А. Савић, *Основи државне безбедности*, ВШУП, Београд, 1998.
15. М. Милошевић, *Тероризам као кривичноправна категорија*, Безбедност, број 4/1988.
16. William McCants, *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State*, New York, St. Martin's Press, New York, 2015;
17. Ђурђевић-Стојковић Биљана, *Верске секте и покрети - Ловци на душе*, Београд, 1997;
18. Француски парламент о сектама, Београдски дијалог, број 1/1997.
19. Jean Vernet, *Секте*, Плато, Земун, 1997;
20. Т. Грујић-Кораћ, *Социолошко-правни пристап развиту секташке свести*, Београдски дијалог, број 2, март 1998;
21. М. Ђорђевић, *Едукација-услов за успешно предупредување деловања верских секти*, Београдски дијалог, број 1, новембар 1997;
22. М. Бајагић, *Реформа обавештајно-безбедносног система Републике Србије у условима нових изазова и претњи; Србија-безбедносни и институционални изазови*, Зборник радова, Институт за политичке студије, Београд, 2009;
23. М. Ковач, *Основне теоријске поставке стратегије националне безбедности и њене рефлексије на систем одбране; Србија-безбедносни и институционални изазови*, Зборник радова, Институт за политичке студије, Београд, 2009;

24. Коментар закона о изменама и допунама закона о безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 66/2014;
25. Безбедносно-информативна Агенција, *Информатор о раду Безбедносно-информативне Агенције*, Београд, 2008-2016. године, ажуриран 04.04.2016. године;
26. Стручни коментар најновије уредбе о дисциплинској одговорности припадника безбедносно-информативне агенције, *Службени гласник РС*, бр. 48/2012;
27. Република Србија, *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009;

Остала истраживачка литература :

1. Повеља УН
2. Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 116/2007 и 72/2012;
3. Закон о Безбедносно-информативној агенцији, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 111/2009, 65/2014 - одлука УС и 66/2014;
4. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014;
5. <http://www.bia.gov.rs/>, преузето: 18.09.2016.
6. A.Speckhard, End Times Brewing: An Apocalyptic View on al-Baghdadi's Declaration of a Caliphate in Iraq and the Flow of Foreign Fighters Coming from the West, Huffington Post UK, преузето: 01.10.2016. http://www.huffingtonpost.co.uk/anne-speckhard/isis iraq_b_5541693.html

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Обзиром на неопходност и значај регулисања питања безбедности у земљи и у свету важно је имати праву слику тренутних могућности приликом бављења овим проблемом у нашој земљи. Сходно томе, у овом раду је вршена детаљна анализа организације Безбедносно-информативне агенције као и питања и проблематике којом се Агенција превасходно бави. Сагледавањем највећих тренутних безбедносних претњи, како у нашој земљи, тако и у свету, и упознавањем са реалном сликом стања, указала сам на најактуелније проблеме који су предмет интересовања Безбедносно-информативне агенције, а самим тим и на евентуалне промене које би допринеле још ефикаснијем остваривању заштите безбедности наше државе.

Основни циљ рада, односно истраживања организације и начина обављања делатности Безбедносно информативне агенције проистиче из самог значаја ове проблематике, а то је свакако питање безбедности, како државне, тако и светске. Безбедност је услов опстанка и развоја сваке земље, те је правно регулисање овог питања једно од најзначајних за сваку државу. Тренутна ситуација у одређеним деловима света само доприноси експанзији овог проблема, што се лако може уочити и у случају наше земље, те се лако може закључити да је итекако неопходно имати потпуно регулисано питање заштите безбедности, с тим да сам начин регулисања и заштите мора ићи у корак са временом и напретком технологије, па је неопходно стално усавршавање и усклађивање свих метода у раду, као и већ прописаних правила и стандарда.

Због тога је од великог значаја и сам осврт на историски развој система безбедности у нашој држави, јер он јасно приказује промену безбедносних проблема кроз историју, а са тим и прилагођавање организације и делатности служби безбедности постављеним безбедносним императивима кроз историју, а и данас. Дакле, сагледавањем првобитног утемељења и развоја безбедносног система кроз време, јасно може уочити значај ове проблематике, као и институционално и нормативно прилагођавање заштите безбедности актуелним стандардима.

Данас, у Републици Србији, организација и делатност Безбедносно-информативне агенције дефинисане су Законом о Безбедносно-информативној агенцији, с тим што је сама делатност Агенције ближе одређена интерним актима агенције, те се конкретни

предмет интересовања службе константно усмерава на тренутна најактуелнија питања и проблеме.

Највећи савремени безбедносни проблеми у свету, али и у нашој држави су тероризам, организовани криминал, али и верске секте, с тим да се Република Србија посебно сусреће са безбедносним проблемима на подручју Косова и Метохије.

Сходно горе наведеном, јасно је да је основни метод који коришћен нормативни метод, чијом су конкретном употребом сагледана разна законска решења, одређени стандарди и норме поводом безбедносних питања.

Такође, један од основних коришћених метода је аналитички метод којим се врши анализа делатности којима се превасходно бави Безбедносно-информативна агенција.

Поред ове две најдоминантније, употребљени су и неки други методи као што су историјски метод, који је послужио сагледавању развоја безбедносног система у нашој држави, али и самих претеча безбедносног система или пак компаративни метод, којим је представљен јасан приказ савремених безбедносних проблема у свету и у нашој држави.

Кључне речи: Безбедност, Безбедносно-информативна агенција, организација, делатност, тероризам, организовани криминал

RESUME AND KEY WORDS

When dealing with security issues it is demanding to have right picture of contemporary possibilities regarding necessity and importance of regulating security issues in our country and the world.

This work provides a detailed analysis on the organisation of the Security Information Agency, as well as on issues and problems the Agency deals with. I have pointed out here the most current issues that are of interest of the Security Information Agency by reviewing the greatest contemporary threats to the security and introducing the real picture of the situation, therefore anticipated possible changes that would contribute to achieve more efficient security protection of our country.

The main purpose of this project, i.e. research work of the organisation and performance of the Security Information Agency, is embedded in these issues importance and the main question which is the security both, in the state and in the world. Security is the condition of survival and development of any country thus the legal regulation of this question is one of the most important for any country. Contemporary situation in some regions in the world contributes to the expansion of the problem which is easy to grasp in the case of our country too so it is simple to conclude that it is critical to have completely regulated the security protection issue including the mode of regulation that must keep up with the times and advances in technology meaning permanent improvement and harmonization of work methods, prescribed rules and standards.

The given review of historical development of the security system in our country is of great importance because it clearly represents the change of security problems through history and adaptation process of its management, including activities of the security agencies, according to designed imperatives through history and today. Therefore, reviewing the initial establishment and development of the security system over time, is possible to clearly perceive the significance of such issue as well as institutional and normative adjustment of the security protection to current security standards.

Today in Republic Serbia, the organization and performance of Security Information Agency are defined by the Law on the Security Information Agency, while the activity of the Agency is more precisely defined by the internal Acts of the Agency, and actual subject of the interest of the Agency is focused to the most important questions and problems currently.

The most actual security issues in the world as well as in our country are terrorism, organized crime, religious sects, including security problem special encounter in the territory of Kosovo and Metohija in Republic Serbia.

According with the above said, it is clear that the main method applied here is the normative method for perceiving various legal solutions, certain standards and regulations dealing with the security issues.

One of the basic methods used here is also the analytical method for the analysis of activities in the Security Information Agency agenda.

In addition to these two the most dominant, some other methods were applied such as historical method helped for perceiving the security system development in our state and forerunner security system as well, or the comparative method for clear review of contemporary security problems in the world and our country.

Key words: Security, Security Information Agency, organization, activity, terrorism, organized crime

БИОГРАФИЈА

Јелена Ђорђевић је рођена 09.02.1991. године у Нишу. У Нишу је похађала и завршила Гимназију „Светозар Марковић“. Дипломирала је на Правном факултету Универзитета у Нишу 08.09.2015. године са просечном оценом 8,73. Од октобра 2015. године обавља приправнички стаж у адвокатској канцеларији у Нишу. Говори енглески језик, а служи се и немачким језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Јелена Ђорђевић

Наслов мастер рада: Организација и делатност Безбедносно-информативне агенције

Ментор: Др Дејан Вучетић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 27.10.2016. године

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Јелена Ђорђевић

У Нишу, 27.10.2016. године

Потпис аутора